

УРИВКИ З ЛИСТІВ ШПИГОЦЬКОГО ДО СРЕЗНЕВСЬКОГО

1

Москва, 1831 год. Август

... Скажи, что приумолк? Право, я даже краснею за тебя. Я уже в Москве протрубил было о твоих альманахах, а их — ни слуху, ни духу. Вот и выходит на проверку, что я решительнее тебя: загляни-ка, хотя от нечего делать в №№ 61, 62, 63 и будущий 69 Московских Ведомостей: мой Конрад Валленрод уже в подписке, уже вышел из цензуры, уже заказаны граверу картинки. Захочу — и в три дня он готов: тят да ляп — готов корабль. Готов. Готовься только к зрелищу. То-то любо, как *турнут Панаса з високого Парнаса*.

... Сделай одолжение, пришли мне непременно же начало моей повести *Украинка*. Я тебя о ней просил и в прошлом письме, но не знаю, почему ты ее не прислал: она мне очень нужна.

2

Москва, 1831, сентября 14

Любезный Измаил!

Сердечно благодарю тебя за привет на родном мне языке. Жаль только, что он у тебя не так чист: малорос. дух не везде соблюден; впрочем поздравляю тебя со значительными успехами: но тебе осталось самое важное: постигнуть все идиотизмы сего языка, которые в нем так неисчерпаемы, особенно в частях несклоняемых.

Поздравляю, душевно поздравляю тебя, юный литературный орленок, с первым порывом крыл твоих, смелым размахом своим орлящим многое, многое со временем. Но с нетерпением жду, жду и не дожуся твоего милого дитяти — родного мне альманаха украинского... Милый Измаил! В каком я восторге! На постылой Московщине мне добрая доля судила увидеть украинца. Как все воспоминания Харькова слились в нем одном, моем ненаглядном. Какие надежды он, чаровник, вселил в грудь мою! Как сладко мечтать о славе нашей Украины, родной матери моей! О друг мой, ревнуй, ревнуй о пробуждении малороссийского гения и верь мне: твои труды будут оценены. Молю только тебя, как можно более будь недоверчив к своим силам, будь всегда недоволен собою, и все будут довольны тобою; унижай сам себя в своих глазах и будешь превознесен другими; работай в тиши, в глуши, и пламень духа, всегда стремящийся выпры, прокрадется, прожжет сам завесу безвестности и, вспыхнув, разольет румяное зарево, венок твой, венок твоему самоотвержению

для славы тебя питающей и поящей Украины. Миновалось ее козакование на полях бранных; не полагать уже козаку меча своего на весы судеб; закозакуе же он теперь на полях сладкого песнопения...

3

9 мая 1832

... Подвизайся, труженник общепользных стремлений,— переменяйся мои обстоятельства, быть может — и я дружно, пылко примкну к тебе. На первых порах, что могу, делаю: порадуясь случаю, воспользуюсь случаем — вот перед тобою *Максимович*, довольно одного слова, одного имени. Ты готовился нагрянуть на меня со своею *рацеєю*. Пожалуйста, поторопись и обстоятельно опиши дух приема моего Валленрода украинцами — чай, они его и не заметили; не шучу, не скромничаю, истинно думаю так, будь откровенен со мною, распиши всю правду - матку...

ЛИСТИ БОРОВИКОВСЬКОГО ДО СРЕЗНЕВСЬКОГО

1

24 сентября 1834. Курск

Милостивый Государь
Измаил Иванович!

Прилагаю, по Вашему желанию, 7 пьесок моей фабрики: уступите им уголок в Альманахе Вашем, буде они заслужат этого. Благодарю Вас за предложение познакомить меня с публикой: это тем более кстати, что я готовлю к изданию мои хохлацкие труды. Вот мой запас:

Слишком 6 лет я занимаюсь Малороссией, в словесном ее значении. Плодом этого есть: собрание, около 200, никем и нигде еще не изданных простонародных песен; более 1000 пословиц и поговорок малороссийских; значительное собрание поверий, суеверий, простонародных способов лечения болезней и пр., и пр. Поэзия народных песен, суеверный быт моих земляков — ленивых баловней плодородной голубонебой Украины, замысловатость поверий, суеверий — представляют богатое сокровище для баллад, легенд, дум: это рудник нетронутый. Изучая от люльки это грубое, но сильное наречие — чадо языка славянского, я воспользовался сказанным сокровищем и написал сам более 70 пьес — (любопытству Вашему исчисляю, при конце, названия их). Непредвиденные обстоятельства и слабость здоровья — не давали мне времени привести все в порядок. Нынешняя деятельность

земляков моих на поприще украинской литературы — лестная для родинолюбия — заставляет и меня издать... но прежде одну книжку — *собственные опыты*; в моих, надеюсь, публика заметит и ту новость, которая, кажется, доселе была неприступна для малорос. поэтов — это серьезность, противная несправедливому мнению, что на малороссийском языке, кроме шуточного, смешного — писать нельзя.

Для издания 1-й книжки нахожу нужным открыть подписку. Вы крайне обяжете, если в этом поможете мне советом, опытностью и содействием. Книжка будет заключать до 280 стр. in 8°. Удачный ее выход — вызовет и следующие две. Все же надеюсь заключить малорос. словарем, написанным уже до К.

Прошу Вас, Измаил Иванович, не медля отвечать на следующие вопросы: Как и куда посылать в цензуру? Как и где открыть подписку? Ежели издать на мой счет, то что, примерно, будет стоить упомянутой величины книжка, 1000 экз.? Кому бы можно поручить издание в Петербурге или Москве? Кому бы поручить часть экз. на продажу?

Не лишайте меня надежды получить Вашу Старину и Альманах — бывший и будущий; а коли можно — повести Г. Квитки хоть для прочету. Где можно достать Украинскую Звезду?

Желательно было бы в рукописи прочитать хоть отрывок из Вашего Громобоя.

Ожидая ответа скоро, честь имею быть Вашим покорнейшим

Л. Боровиковским

1) На берегах першого піваркуша: Потрудитесь узнать в Университете: кто назначен в нашу Гимназию учителем математики, грамматики и географии, и скоро ли приедет?

2) На следующей почте посылаю в Библиотеку для чтения (не знаю, сообразно ли это с целью этого журнала?) 6 пьес: I. Палій; II. Ніч на Дніпрі; III. Перстінъ; IV. Розставання; V. Мутна річка; VI. Байдари (сонет).

Реестр моим пьесам:

I. БАЛЛАДЫ

1. Перстінъ
2. Катюзі по заслуї.
3. Гаркуша.
4. Мати — гірше мачухи.
5. Мазепа.
6. Людська ненатля.
7. Ледащо.
8. Pro і contra — Гайдамака.
9. Бандурист.
10. Душогуб (не кончена)

11. Марися.
12. Вивідка.
13. Упир.
14. Чарівниця.
15. 15-те митарство (отрив.).

II. ПЕСНИ

16. Журба.
17. Гулянка.
18. Люблю.
19. Пісня Русалок.

20. Барвинок.
21. Вілія (Перевод).
22. Охотницька пісня.
23. Зозуля.
24. Туга.
25. 2 Ворони
26. Циганська пісня (пер.).
27. Материна устріча.
28. Лебідь.
29. Заманка.
30. Пташка.

III. СОНЕТЫ МИЦКЕВИЧА

31. До Псла (до Niemna).
32. Розвалиння замку.

33. Морська тиш.
34. Байдари
35. Аюдаг
36. Могили Гарему.
37. Алушта вдень.
38. Аккерманські степи.
39. Чатирдаг.

IV. ДУМИ

40. Козак
41. Розставання
42. Волох.
43. Бурлака.
44. Крим.
45. Ворон.

2

ЛИСТ ВІД 1839 РОКУ

Мая 22, 1839, Полтава

Милостивый Государь
Измаил Иванович !

На днях я имел случай читать, у почтеннейшего сослуживца моего Д. М. Сплитетессера, изданную Вами Наталку - Полтавку: следуя общему голосу, скажу, что как этот, так и обещанные Вами издания произведений Малороссийского слова — Вы очень угождаете украинцам и фил - украинцам. — Недавно читал я Котляревского Москаль - Чаривнык: премилая пьеска — если не в целом, то в частях. Не замедлите изданием ее. — Вкус и опытность Ваша в деле, ручаясь за достоинство предпринятого Вами Сборника, заставляет ожидать с нетерпением следующих брошюр. Чем строже будете в выборе пьес, тем лучше; так говорят знатоки малор. языка. Из моих пьес, если что удостоилось войти в состав сборника, — будьте строги, как я сам к себе: по желанию Вашему, я мог бы, в свое время, выслать несколько новых ¹⁾. Запас мой много увеличился со времени последнего с Вами свидания, как своим, так особенно принадлежащим народности. Пока, помаленьку, привожу в порядок прочее — мне бы хотелось приступить к изданию своих *Баяк* и *Прибайток*, числом 600, в 80 страниц до 300. Прошу Вас, если это Вас не озаботит, уведомить: что будет стоить издание *такой* книги? Разумеется на бумаге такой, как *Ваша Полтавка*.

Сообщаю Вам, в чем состоит мой запас — по малорос. слову:

---

¹⁾ Помещенный некогда в „В. Евр.“ перевод мой „Светланы“ можно бы поместить весьма исправив.

1. Байки и Прибаютки (басни и побасенки) в стихах, числом 600;
2. Баллады, малорус. стихами,—20.
3. Баллады, малороссийские, русскою мерной прозою — 20.
4. Песни, поверия, суеверия, чары и гадания, обряды, предания, способы лечения болезней... стихотворения, ориг.—переведен. (Все это еще не приведено в порядок).

5. Малороссийские пословицы, поговорки, числом 1200.

Если есть у Вас изданный Вами (кажется, в 1832 году?) *Украинский Альманах*—весьма обязали бы меня высылкой мне 1 экземпляра. Будет ли и скоро напечатан портрет покойного Котляревского?—Я был при погребении. В бумагах покойника ничего литературного не найдено. Брат мой просит Вас потрудиться уведомить: какое руководство Университет имеет для преподавания Всеобщей и Российской статистики?

Что за причина перечисления Полтавской губернии к Курскому Учебному Округу?

Не могу ли я для издания Баяк обратиться к какому-либо книгопродавцу, в Москве—или, еще лучше, в Петербурге: чтобы издать, на мой счет, в хорошей типографии и чтобы корректурные листы присылались ко мне? Уведомите и посоветуйте, прошу Вас, обстоятельно об этом деле.

Поручая себя доброму расположению Вашему, честь имею быть,—Милостивый Государь, Ваш Покорнейший слуга

Лев Боровиковский

3

12 августа 1839, Полтава

Милостивый Государь

Измаил Иванович!

Два письма Ваши, одно через студента г. Мазанова, а другое через г. Метлинского, я имел удовольствие получить. Искренно благодарю Вас за отзывы и советы, за приятный подарок — „Полтавку“ Полтавцу.

Весьма жалею, что отсутствие мое из Полтавы лишило меня удовольствия познакомиться с почтенным земляком и собратом по занятию Г. Могилою, которого некоторые пьесы из „Думок и песен“ подарили меня истинным удовольствием; обо всех пьесах—между нами сказать—не одинаково думаю: не говоря уже о слабости вымысла, даже язык очень и очень не чист во многих местах: это тем более замечено, чем неожиданнее было от такого знатока малорос. слова, каков автор рассуждения, помещенного в начале „Думок и Песен“. Не могу выдавать мнения своего за верное, но, кажется, сказанное доказать не трудно.

— Еще более сожалею, что я не имел удовольствия увидаться с Вами в проезд Ваш через Полтаву,—я был уже в городе

(приехал 14 июня, а Вы проезжали 16-го). Хотелось с Вами кое о чем переговорить. Надеюсь, что Вы обяжете меня посещением своим в будущий проезд — как я слышал в сентябре.

Следуя совету Вашему, я думаю, окончив переписку набело „Басен“ своих и послав в цензуру, издать часть их — хоть сотню в здешней губерн. типографии... О прочем запасе подумаю после. — Для „Малорос. Сборника“ своего, Вы изберите сами, что будет угодно при свидании. При досуге, я теперь пишу „Обзор литературы малорос. народной и писательной“ — всего доселе написанного на языке малорос. написано уже листов 17: остановил недостаток разбираем. произведений, которых в Полтаве достать нет возможности. Особенно этих: 1) Гулака-Артемовского (на чем и остановился хронологически) Пан та собака; Солопий та Хивря, Пан Твардовский и другие его пьесы. 2) Гребенки Полтава (кажется и Шпигоцкий переводил). 3) Галки (кто это?) Украинск. Думы и Сава Чалый; 4) Оси. Сват. на Гончаровке и 5) пьесы г-на Шпигоцкого. Все прочее, кажется, можно достать здесь. Крайне одолжили бы меня доставлением, если возможно, при оказии упомянутых сочинений — недели на две, на три!

У Вас, конечно, есть список „Москаля-Чаривныка“? Разбирая произвед. Котляревского, я имел под рукою список с собственноручными поправками покойника.

Если этот список Вам надобен — можно позаботиться об высылке оного Вам. Тогда напишите ко мне.

Скоро надеетесь ехать за границу?

Много славянам удовольствия ожидается от трудолюбия и опытности Вашей.

Бывши в Полтаве, П. П. Артемовский говорил о какой-то любопытной комедии на малорос. языке какого-то умерш. священника (думаю, сочинителя известной песни „За Неман иду“), которого наследник издает ее в свет. Читали ли Вы ее и какова она?

Прошу не забывать того, кто уважает Вас душевно, искренно,

Льва Боровиковского

4

Полтава, мая 24, 1840

Искренно благодарю Вас, Измаил Иванович, за приятное письмо, которое я имел удовольствие получить 14 мая. На другой день отправлен почтеннейшей маменьке Вашей приложенный при том дневник, который прочли мы с братом с любопытством и удовольствием, и не один раз... Исполняя желание Ваше, провождаю при сем несколько пьес по-малороссийски — более песенного, малороссийских мелодий, размера: думаю, что такие удобнее всего могут быть передаваемы на языке, не получившем чего

еще (как и малороссийский) в обществах и гостинных (?). Жаль, недосуг не позволяет мне сообщить теперь более — жаль потому, что не вполне удовлетворю желание Ваше — лестное, конечно и для меня. Нечто из своего запаса я, при досуге, переписываю для цензуры, напр. Байки, Пословицы, Песни (прежде юмористические и каррикатурные, более 200) и припевы (6 из последних по-русски, помещены во 2-й кн. Отеч. Записок за этот год) и пр. — анекдоты, предания, поверия, суеверия, быт народный и т. п. — хорошие материалы для повестей à la Грыцько Основ'яненко. Попробую. Одна уже листов в 15 или более печатных, кончена черне; другую начал. Так, кажется, легче и лучше москалей знакомить с нашей родиною; а простонародность, да еще и с примесью учености — скучна, говорят... Я не знаю точно времени выезда Вашего из России; а, кажется, без Вас вышло несколько сочинений на языке Украины. Е. П. Гребенка готовит еще с ноября прошлого года малороссийский чисто Альманах. И я сообщил ему, по просьбе, несколько пьесок и виньетку. Г. Основ'яненко доставил 3 хорошие (пишет мне Гребенка) повести; будут отрывки из Котляревского Москаль-Чаривник (который с февраля или января начали (видно из газет) играть на московской сцене (и еще что-то (?)). Прошу рекомендовать и познакомить меня с умным и даровитым Вашим знакомым, с моим со-славянином, Г. Челяковским. Для меня очень лестно было прочесть перевод его моей Песни Русалок, который разобрал я и понял без труда. — Особенно хвалят журналы вышедший недавно „Кобзарь“ — не знаю чей.

Завидую Вам, Измаил Иванович: сколько нового, сколько любопытного, замечательного увидите Вы в Вашем вояже! Как бы я желал испытать вашу участь — самую Вашу тоску по родине, все ваши ощущения, впечатления!.. Согрущу грусти Вашей — очень естественной, хоть, строго говоря, и не совсем уместной. Вы жалуетесь на одиночество? но мало ли собеседников в себе и около себя, без людей? — Впрочем: легко говорить мне это, дома, в кругу родных, своих, искренних; зато самое возвращение Ваше на родину будет праздником, долгим, веселым праздником.

— Вчера проехал через Полтаву К. П. Паулович. Посетил Париж, Лондон, отправился в Одессу: откуда в Константинополь, Рим, Сицилию, Египет, вообще Италию и — обратно в Одессу. Завидую... — но не летам. — Про экспедицию никаких слухов давно нет. Газеты молчат, — говорят, черкесы пошаливают (?)

— Брат мой свидетельствует свое почтение и благодарит за память. Отец Иоанн тоже; а о. Архимандрит давно тронулся в уме, никуда не выходит и никого не приглашает к себе. — В Харьковском округе не знаю ничего: мы ведь теперь чужие. К. Цертелев купил дом. Наш помощник Карлгоф перемещен

в Одессу, недавно. Ждем скоро в Полтаву Давыдова. — Готовимся. Простите нескладице письма: соблюл, по совету вашему, экономию, да не соблюл порядка в мыслях: не осудите, будьте ласковы, земляка, искренно преданного Вам.

Лев Боровиковский

5

г. Кобеляки, 16 сент. 1858

Милостивый Государь

Измаил Иванович!

Давно собираюсь писать к Вам. — Получив отставку с пенсией незначительною, я скучаю бездействием и желал бы очень служить еще по Учебному или другому ведомству — не могу ли, с помощью Вашею, приехать в П-бург, найти опять посильную мне службу, чтобы посвятить жизнь и труды служению на пользу общую? Вы знаете, что, быв учителем трех гимназий и потом инспектором, к чему я более способен и готов: найдите, ради бога, дело на поприще более для опытности моей приличное!

Пожелав Вам всех благ в мире, остаюсь, ожидая на сие ответа Вашего, душевно уважающий Вас и покорнейший слуга и земляк

Лев Боровиковский

ЛИСТ БОРОВИКОВСЬКОГО ДО М. О. МАКСИМОВИЧА

Курск, Января 1 дня, 1836

Милостивый государь

Михаил Александрович!

Удостоив меня лестным знакомством и как любитель малороссийского слова, вы даете мне смелость беспокоить вас моею просьбой.

„Занимаясь более пяти лет собранием разных памятников языка общей нам родины и простонародного быта земляков, я, сколько позволял досуг при занятиях по службе, приводил собранный запас в порядок и посильно хотел знакомить любителей языка малороссийского с преданиями и повериями малороссиян, облакая оные в свежие формы поэзии. Вот плоды трудов моих:

I. Собрание простонародных малороссийских пословиц и поговорок, числом более тысячи. Приведены в алфавитный порядок.

II. Басенки на малороссийском языке, числом 250. Из них более 200 оригинальных, прочие — подражание Красицкому.

III. Простонародные малороссийские песни (еще нигде не изданные или варианты изданных). числом около 150.

IV. Словарь малороссийского языка, с показанием корней слов,— буквы А, Б, В, Г.

V. Собственные стихотворения на малороссийском языке. Мнение ложно, якобы язык малороссийский способен только для выражения смешного и низкого. Здесь:

1) баллад 12; 2) дум 12 (сюжеты — предания, поверия и пр. малороссийские); 3) перевод семи крымских сонетов Ал. Мицкевича; 4) песен 20; 5) смесь — 26 пьес, некоторые переведены из Мицкевича;

VI. Перевод (сонетами) крымских сонетов Ал. Мицкевича — на русский язык.

„Кроме сего, я записывал суеверия, поверия, предания, способы простонародного лечения болезней и пр.— и имею: перевод (в стихах) Федровых басен (труды моих учеников-гимназистов), несколько объясненных и в стихи переведенных од Горация, и мелкие стихотворения — на русском языке.

„Теперь я хотел бы начать издание кой-чего из сказанного запаса и начать — баснями. Прилагая всего 50 (кстати и туземный подарок вам на новый) на беспристрастный суд ваш; покорнейше прошу — если найдете стоящими издания — помочь мне делом или советом вашим в отношении типографическом: я не могу определить на это теперь более 300 рублей (думаю — недостаточно этого?); посему, для избежания хлопот, нельзя ли продать рукопись или поручить кому-либо издание на условиях? Я сам не могу по многим причинам...

„Истинно жаль, что желание мое — служить в Малороссии — пять лет остается только желанием. А это отнимает возможность употребить в пользу любовь и пылливость мою ко всему родному — малороссийскому в отношении языка. Это была цель, для коей изучил я и язык польский. Из этого — вторая просьба моя: предмет моих занятий и отдаленность от родины (в Хороле) заставляет просить вас: не могу ли я занять место при университете св. Владимира, или в одной из гимназий округа вашего инспекторское, или же место учителя в киевской гимназии русской словесности или латинского языка? Если нелишне — не поскучайте выпиской из моего формуляра: быв на казенном коште в харьковском университете. я окончил курс по словесному отделению, со степенью кандидата за отличие; службы моей при курской гимназии около 5 лет (прежде читал предметы исторические; теперь — латинский язык); в прошлом году представлен к чину колл. асс. Лестное внимание начальства поощряло усердие мое к службе.

„В ожидании ответа вашего, с совершенным почтением... и проч.

ЛИСТИ БОРОВИКОВСЬКОГО І ЙОГО СИНА ДО О. КОНИСЬКОГО

1

Петербург, 29 марта 1876

Милостивый Государь
Александр Яковлевич!

Спешу ответить на только что полученное письмо Ваше от 26 марта.

Отец мой жив. Поэтому за нужными Вам сведениями о нем и о его сочинениях можно обратиться к нему непосредственно. Его адрес: „Г. Хорол, Полт. губ., Льву Ивановичу Боровиковскому“. Я уверен, что он с полною готовностью ответит на все Ваши вопросы.

А пока я сообщу Вам те сведения, какие сам имею.

Отец мой родился в с. Милюшках, Хорольского уезда, — около 1805 г. (точно не знаю); воспитывался в харьковском университете и окончил курс кандидатом; служил управителем гимназии: в Новочеркасске, Курске и Воронеже, затем в Полтаве учителем гимназии и института, и, наконец, инспектором полтавской гимназии; вышел в отставку, кажется, в 1855 г., с пенсией, и с тех пор живет частью в Милюшках (где имеет маленький клочок наследственной земли), частью в Хороле.

Кроме „Ластовки“, отец помещал свои стихи (малорусские и русские) в „Вестнике Европы“ (московском, Каченовского), в 20-х и 30-х годах; в этом журнале напечатан, между прочим, его малорусский (весьма хороший) перевод „Фариса“ Мицкевича. Участвовал ли он и в других изданиях — мне не известно. Отдельно же были изданы его Байки и прибаутки Левка Боровиковського.

Вот те немногие сведения, какие я имею. Я полагаю, что отец мог бы быть Вам полезен не только сообщением сведений о своих сочинениях, но и сообщением сведений о кружке малорусских писателей 20-х и 30-х годов: со многими из тогдашних литераторов он был дружен.

С истинным уважением имею честь быть Ваш покорный слуга

А. Боровиковский

Мой адрес: „Знаменская ул., 35“.

2

Милостивый Государь
Александр Яковлевич!

Христос воскрес! — Получив сегодня любезное письмо Ваше от 3 апреля, спешу отвечать вам немедленно, — и прошу продолжать переписку вашу со мною постоянно!.. Вполне согласный

с Вашими взглядами на малорусскую, украинскую литературу, я готов душевно поучаствовать в Вашем желании — издать сборник статей наших земляков-поэтов, в приготовляемой Вами „Скрыне“, но теперь, — по обстоятельствам непредвиденным, оставив имя мое (в селе Милюшках, от Хорола близко), я живу в городе; а до мая половины еду домой и сообщу Вам с удовольствием — все, чем могу служить Вам в вашем издании. — Об автобиографии моей я скажу, что она пишется очень подробно; но я могу (по получении ответа на это письмо от Вас „в Хороле“) выслать Вам, при некоторых моих стихотворениях, и биографию, составив ее по аттестату моему об отставке, с прибавлениями; это — на 1-е; 2-е). Из произведений моих, писанных еще в бытность мою студентом в Харьковском Университете — Вы можете найти весьма хваленую балладу — „Маруся“ — в „Вестнике Европы“, г. Каченовского, в Москве, за 1829 год, март, ст. 117 — 127 (этот журнал Вы верно найдете в Университетской библиотеке). Там же напечатаны и несколько моих переложений Горациевых од. На 3-е. Про „Фариса“ Ал. Micklewicz'a и про прекрасный перевод его пьесы „Nowy kok“ я помню, что бывший Киевский (и потом Харьковский) профессор Амвр. Лук. Метлинский, взявши прочесть рукопись, — где-то напечатал (об этом я читал давно в польских журналах, где прославлялись вообще все мои сочинения). — Он же, Метлинский, издал и мои малороссийские „Байки“, в Киеве, книжкой в 118 страниц; в 1852 году. Это издание давно разошлось, и у меня ни одного экземпляра нет. Вы, конечно, найдете тоже в Университетской библиотеке; а если есть Байки мои в книжных лавках, то — прошу Вас — выслать мне в Хорол, на мой счет, хоть 2 или 1 экз. для напечатания нового издания, которое поручу сыну моему, отлично служащему теперь в С.-Петербурге. — Кроме „Баек“ печатных, у меня есть и рукописные, до 200, зрело обдуманные и написанные уже на службе в Курске, на Дону (в Новочеркасске), в Полтаве. Из них многие переведены из Красицкого... — Были у меня (теперь у кого-то в Полтаве) (?) великолепные переводы „Сонетов“ Мицкевича, в рукописи на малоросс. языке. Теперь у меня их не имеется... Кроме „Ластовки“, я помещал стихи свои — в журналах. Советую Вам, уважаемый А-р Як-ч, выбрать из тех стихотворений в Ластовке хоть и все; да из „Байок“, — по собственному Вашему благоусмотрению и вкусу. — О поэтах малороссийских я мало имею сведений биографических; я читал недавно изящное издание о „Славянской поэзии“ (кажется): там обо всяком есть кое-что? Книгу эту я брал, кажется, у сотрудника покойной „Основы“, — журнал в котором он помещал свои стихи — М. Г. Дымского. Из рукописных не изданных еще стихотворений моих, я Вам обещаю „Байки“: хоть есть у меня и другие... NB. Не можете ли Вы назвать сборник Ваш — не „Скрынею“, а

иначе: например... но Вы сами придумаете название, приличное альманаху для изящных земляков и малороссиянок... Пока извините за краткость письма.

С глубоким уважением и преданностию к Вам, честь имею быть навсегда — покорнейшим Вашим слугою. Лев Боровиковский.

P. S В июне или июле я надеюсь быть в Киеве — давняя моя „*ria desideria*“ и поговорим о деле — лично. — Позвольте узнать: где Вы служите, или же в отставке?

3

Милостивый Государь
Александр Яковлевич!

Милое письмо Ваше от 11 - го апреля я получил, и спешу отвечать, что, за отъездом в Полтаву, откладываю писать Вам — до мая. Я готов служить Вам участием в изданиях Ваших, а теперь есть у меня рукописная баллада „Маруся“ и „Байки“, изданные Метлинским, да новые 2 басни, вчера вечером написанные мною (каковые здесь и прилагаю, на Ваш суд и пользование). „Скрыню“ Вашу можно б назвать — „Венок“ (букет)... а „Пашня“ — хорошо, если она значить Нива или „Цветник“. — Кто издатель „Правды“? и будет ли она продолжаться? — Рад душевно вести с Вами переписку дружескую... Для Скрыни Вашей или Пашни я могу — если напише[те] свое желание — выслать Вам тетрадь с написанною „Марусей“ и от 15 до 25 бак. Не можете ли Вы взять на себя *особое* издание очаровательной „Маруси“, в приличном формате и с моим портретом (силуэт), один завод, 1200 экз., на условиях, какие Вам угодно сообщить мне? Жду ответа!

Душевно преданнейший Вам —

Л. Б - й

4

Милостивый Государь
Александр Яковлевич!

Получив сегодня любезное письмо Ваше от 12 мая, я (спешу)¹⁾ отвечать Вам скорее, — потому особенно, что я завтра же еду, по делу в окр. суде, в Полтаву, где пробуду неделю, не более, и воротясь — буду писать к Вам обстоятельно обо всем, чего Вы желаете... Сообщу непременно и мою „Автобиографию“, да еще несколько пьес из новых трудов моих на родном языке — для помещения в Вашей Хрестоматии, — в которую можете еще поместить и лучшие мои стихотворения — из малоросс. альманаха г. Гребенки „Ластовка“, изданного в (1841) году в С. П - бурге.

---

1) Здогадано, бо в рукописі затерто. М. Позняк.

Про издание „Маруси“ я приготовлю Вам данные и буду просить об отдельном, изящном *оной* издании, в приличном формате (in 4°) и с портретом оригинальным, т. е. силуэтом (контуром или темным) времени моей жизни, лет, и когда она, Маруся, писана в Харькове, в бытность мою студентом Университета, перед получением степени кандидата за отличие. (Надеюсь непременно, что буду видеться с Вами в сентябре или октябре, по случаю заветного желания моего — видеть святыни города Киева...). Об издании этой моей „Баллады“ я напишу подробно, и прибавлю предисловие по-украински. — Весьма благодарен Вам за труд и справки по изданию Маруси, и за готовность помочь мне в этом! — О „полном“ издании всех моих сочинений я постараюсь и искренне благодарю Вас за совет, которым воспользуюсь: их можно издать in 32°, в 2 томиках. — Очень интересует и меня Львовский Журнал или газета(?) „Правда“, — как некогда „Основа“; „Правду“ я найду в Киеве... Не нахожу слов выразить мое удовольствие и радость по случаю моего с Вами знакомства и переписки. — и за высланный мне свой портрет — примите мою глубочайшую благодарность! — Карточка прекрасная. Прошу Вас сообщить мне адрес Ваш в Прилуки.

С глубоким уважением и душевною преданностью к Вам честь имею остаться навсегда Ваш покорнейший слуга и почтитель.

Л. Б.

Р. S. За поспешность письма этого — извините меня велико душно...¹⁾ прислать еще, для Хрестоматии две и даже три новых шикозных пьес и пьесок (и более буду готовить), из которых назову: I. „Лисиця - охвицер“ и „Похороны Льва зверями...“.

Я готов, и очень желал бы, продолжая „конфиденциально“ нашу переписку к осени (в октябре), совсем и навсегда переехать и жить в Киеве, где я найду приличные развлечения; а может быть и занятие или службу — по моей профессии учить.

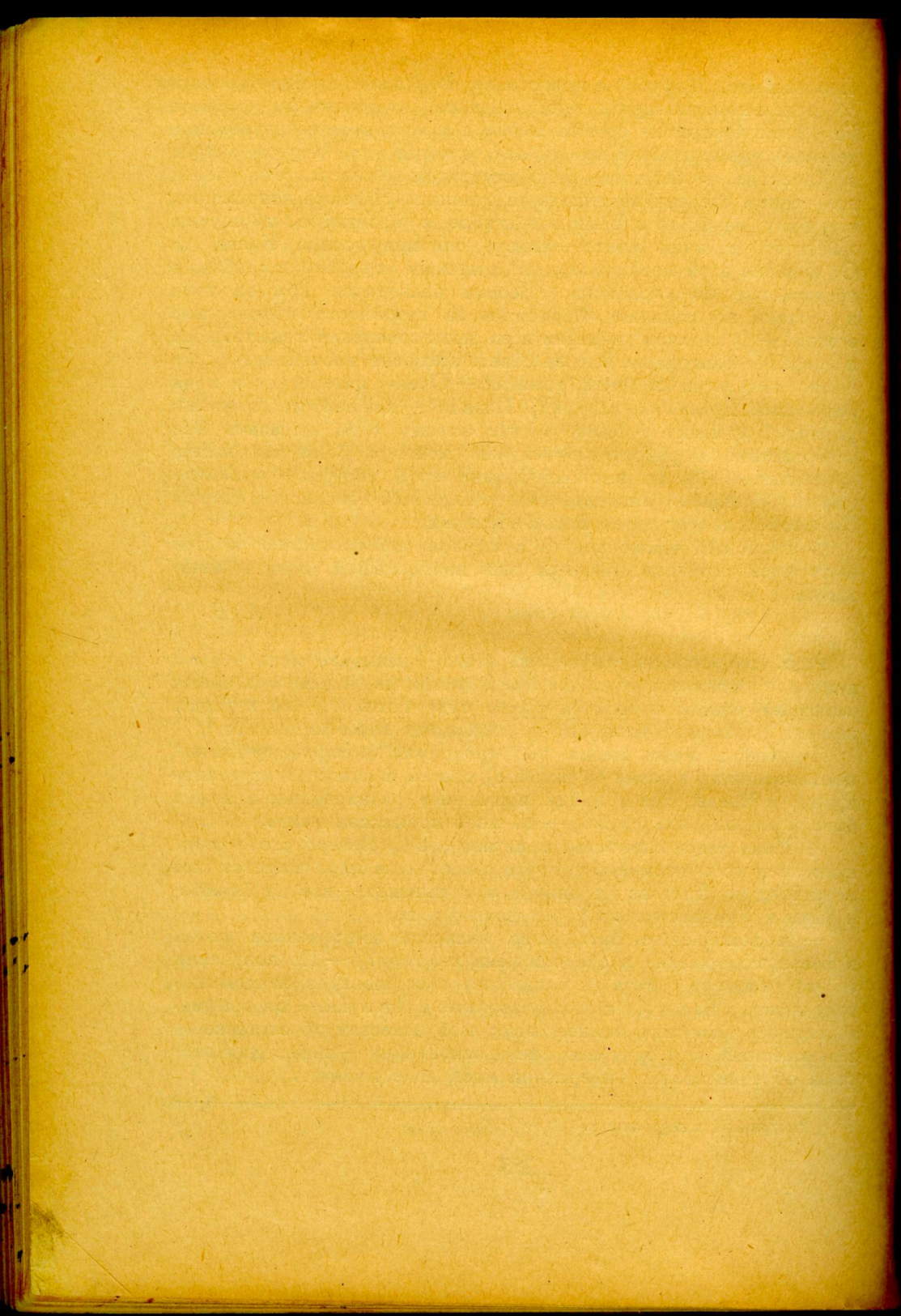
— Живу здесь одиноким: жена моя — в С. Петербурге, у старшого, женатого и семейного, моего сына Александра (кажется Вам знакомого по Полтаве?); прочие мои сыновья — все на службе, и были в Университете (Харьковском) и пр.

— Я покорнейше Вас прошу написать мне: какова жизнь в Киеве, содержание и средняя цена квартир?? — По получении на это письмецо ответа (и написания пьес моих) я непременно буду писать к Вам в Киев, или, позвольте, в Прилуки. — Биографию постараюсь написать полнее, всю; мой аттестат об отставке — великолепный, и я буду его иметь основанием — нитью для рассказа об единственно интересной моей доле жизни...

---

¹⁾ Надірваний к.нець листка.

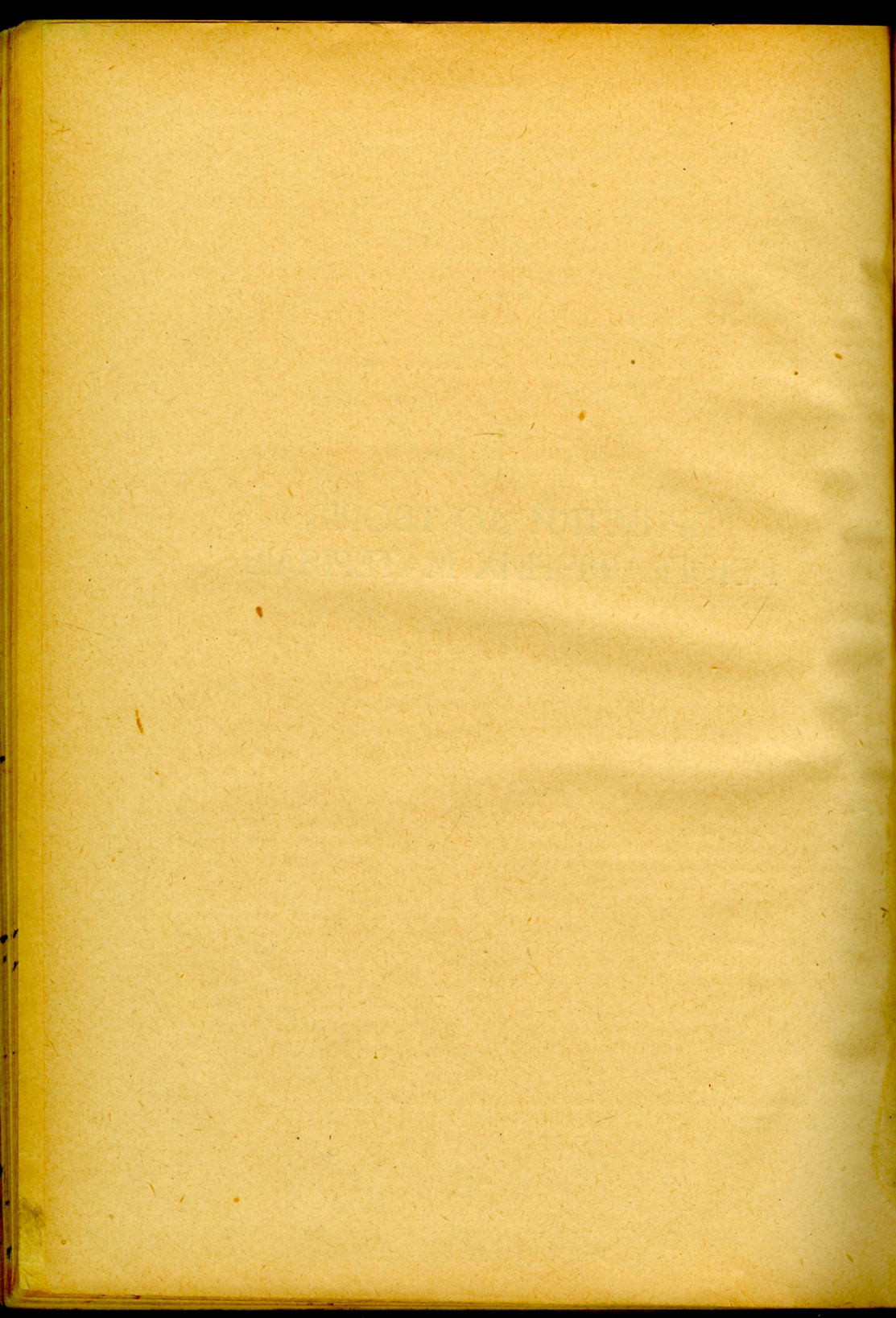

ПРИМІТКИ ДО ТВОРІВ
І БІОГРАФІЧНИХ МАТЕРІЯЛІВ

ПРИМІТКИ

ДО ТВОРІВ СРЕЗНЕВСЬКОГО

КОРНІЙ ОВАРА

Видруковано в „Молве“ за 1836 рік, № 51 — 52, ст. 388 — 394. Під твором стоїть підпис і дата „Антон Майко Келеберда. З Почаєва поломар богородицької звиниці. 1836 года, 25 Января. Харьков“. Потім передруковано Вл. Калашем в „Киевской Старине“ (1900, № 10, ст. 245 — 250). З такою приміткою Калаша „В „Молве“ 1836-го года продолжение этого стихотворения не помещено, и мы не знаем, было ли оно где-нибудь и когда-нибудь напечатано. Это есть, как видит читатель, подражание Жуковскому („Громобоя“), но сохранен только остов рассказа, обстановка и герой приспособлены к местным условиям. Такие переводы-переделки были вообще в литературных нравах 20-х и 30-х годов. Язык, искусственный, не везде складный и правильный, сильно напоминает „Запорожскую Старину“ Срезневского“. (Ст. 250).

Баллада не викликає ніякого сумніву що до авторства Срезневського, бо крім того, що в „Молве“ маємо нотатку „доставлено г. Срезневским“, Л. Боровиковський в листі до Срезневського згадує про його „Громобоя“ (див. листи Боровиковського до Срезневського). Так само не викликає сумніву зразок, за яким писав автор свою балладу. В „Молве“ стоїть нотатка „это перевод баллады Жуковского „Двенадцать спящих дев“.“ Звичайно перекладом цю річ назвати не можна, але ж наслідуванням — безперечно. Щодо питання про те, чи скінчив Срезневський балладу, то здається, що в рукописному відділі Академії СРСР в скарбниці Срезневського переховуються дві інші пісні баллади, але, на жаль, використати їх з незалежних від упорядчика причин не можна було.

1) *Койдак* — порог близ Екатеринослава. *Тритин* — три звезды среди созвездия Ориона (Прим. Срезневського).

ДО ТВОРІВ ШПИГОЦЬКОГО

1. „ТІЛЬКИ ТЕБЕ ВБАЧИЛА, МІЙ МИЛИЙ КОХАНИЙ“

Видруковано уперше в „Вестнике Европы“ за травень і червень 1830 року під заголовком „Два сонета малороссийских“, з такою заміткою від автора: „правописание здесь соблюдено совершенно сообразное выговору, исключая одной буквы . . . , которая всегда малороссиянами выговаривается как русское и“.

(Ст. 51). Розмір: — — — — — Вірша цього написано, як вільну варіацію на знамениті сонети Міцкевича; зокрема цей вірш за другим сонетом „До Лаури“, що починається такими ж словами: „Ledwie cię zobaczył, jużem się zapłonił“...¹⁾

---

¹⁾ Poezye Adama Mickiewicza. 1898. Т. I, st. 78 — 79.

2. „ЗНАЄШ, САНЮ - СЕРДЕНЬКО ...“

Видруковано в тому ж числі „Вестника Европы“ (ст. 52). Як і перший вірш, є вільна варіація на теми Міцкевичевих сонетів „До Лаури“.

3. „НАПЛИВ Я НА РОЗЛІГ СУХОГО ОКЕАНУ“.

Видруковано в „Вестнике Европы“ (1, ст. 72 — 73). Переклад першого сонету знаменитих „Sonety Krymskie“ Міцкевича. Крім перекладів російських Боровиковського, що вміщено в наше видання, подаємо тут російський переклад Козлова, що вийшов приблизно в один час з перекладом Шпигоцького.

Аккерманские степи

В пространстве я плыву сухого океана;
Ныряя в зелени, тону в ее волнах;
Среди шумящих нив я зыблюся в цветах,
Минуя бережно багровый куст буряна.
Уж сумрак. Нет нигде тропинки, ни кургана:
Ишу моей ладье вожатую в звездах,
Вот облако блеснит; заря на небесах...
О, нет! — то светлый Днестр, — то лампа Акермана.
Как тихо! постойм: далеко слышу я,
Как выются журавли; в них сокол не вглядится;
Мне слышно — мотылек на травке шевелится,
И грудью скользкою в цветах ползет змея.
Жду голоса с Литвы — туда мой слух проникнет...
Но едем, — тихо все — никто меня не кликнет.¹⁾

4. „МАРІЯ“

Отрывок из поэмы Пушкина „Полтава“.

Видруковано в „Украинском Альманахе“ за 1831 рік, ст. 52 — 54. В цьому ж році видруковано в уривках „Опыт перевода „Полтавы“, поэмы А. С. Пушкина“ Є Гребінки в „Московскому Телеграфе“. (№ 17, ст. 128 — 129). Для порівняння наводимо уступ з перекладу Гребінки.

Багатий дуже Кочубей;
Його ланам кінця немає,
Його отара скрізь гуляє
В зеленім лузі без людей;
А луг аж стогне під волами,
Під кіньми гарними й віцями.
Багацько у його добра,
Отласу, хутра і срібла,
На - видноці і під замками.
Та пишний Кочубей не тим,
Не довгогривими конями,
Не батьківськими хуторами,
Не злотором, бачите, яким
Його що - год дарує Крим —
Дочкою гарною своєю
Ти забагатів, Кочубею!
Та й правди нічого ховать,
Нігде нема Марусі рівні,
Вона мов квітка та дубрівна,

Що тільки стала розцвітать,
Тополя буцім на могилі,
Гінкий та гнучий стан премилый;
Як шум біліє вся вона;
Кругом дівоцького чола,
Мов хмари коси бовваніють,
Як маківочка — ріт красіє,
Очиці — як зірки блищать.
Вродливая — ні втять, ні взять!
Та не одною ліпотою
Маруса звісна стала всім!
А більше розумом своїм,
Вітливим серцем і цнотою.
Зате моторних женихів
Свати товчуться у порога,
Та щось вінця, мов кайданів,
Лякається моя небога;
Всім молодим — гарбуз як тут,
Аж ось свати гетьмана йдуть.²⁾

¹⁾ Полное собрание сочинений И. П. Козлова. СПб. Издание 3 - е, ст. 137.

²⁾ О. Дорошкевич. 20 — 40 роки. Вип. I - й, ст. 119 — 121.

5. МАЛОРОССИЙСКАЯ БАЛАДА

Видруковано в „Украинском Альманахе“ (ст. 65 — 66).¹⁾ В основу взято пісенний мотив прощання козака з дівчиною, як, напр., „Іхав козак за Дунай“ але ускладнений історією швайдарського походу Суворова.

6. ОТРЫВОК ИЗ ПОЭМЫ „КОНРАД ВАЛЛЕНРОД“

Видоуковано в „Украинском Альманахе“ за 1831-й рік (ст. 132 — 136).

Крім того, друкувалися окремі розділи цієї поеми в перекладі Шпигоцького в російській періодичній пресі. В 1832-му році в Москві вийшов цілий переклад поеми Шпигоцького, на який було дві рецензії в „Московском Телеграфе“ (1832, ч. 43, № 2, ст. 250) і в „Вестнике Европы“ (1831, ч. 35, ст. 142).

7. ДОБРА НОЧЬ

(Сонет Мицкевича).

Видруковано в „Молве“ (1835, № 13, ст. 201 — 202).

Переклад сонету Мицкевича „Dobranoc“, — Dobranoc! Już dziś więcej nie będziem bawili Niech snu anioł modremi skrzydły tę otoczy. ¹⁾

ДО ТВОРІВ БОРОВИКОВСЬКОГО

В зв'язку з планом нашого видання заводимо до першого тому не всі твори Боровиковського, а тільки ті, що позначені рисами романтичної тематики і стилю. Як уже сказано в статті, присвяченій Боровиковському, спадщина його в цілому невідома, але те, що відомо, ми так само друкуємо не в повному обсягові. Насамперед, не заводимо до нашої збірки байок, які являються продуктом іншого впливу і інших традицій в творчості Боровиковського. Крім того, обминаємо й кілька прозаїчних його спроб, іще не опублікованих. В онука поета, Олександра Боровиковського, що живе в Ленінграді, переховуються оригінали оповідань поета російською і українською мовою, писаних уже в 40-х і 50-х роках. Серед них звертає на себе увагу оповідання „Позивайло“, витримане в тоні народнього анекдоту, спопуляризованого Квіткою. Ці оповідання і своїм тоном, що відбиває дух Котляревщини, нічого спільного немає з романтичними спробами Боровиковського. Не позначаються вони й художніми прикметами. Видрукування їх мало б рацію тоді, коли б у цьому виданні ми зосередили увагу на Боровиковському і характеризували б його не як представника певної літературної школи, одного з піонерів українського романтизму, а дбали б про виявлення повного обличчя літературного в усіх його відмінах. З цих же міркувань не заводимо і різних фольклорних матеріалів — різних приказок, загадок і таке інше, де Боровиковський виступав не як письменник, а як етнограф. Друкуємо всю відому нам спадщину його в романтичному стилі. Крім опублікованих уже творів, заводимо до видання вірші, до цього часу невідомі, що їх пощастило розшукати в рукописному відділі російської Академії Наук і в Пушкінському будинку.

1. ПОДРАЖАНІЄ ГОРАЦІО

Видруковано вперше у „Вестнике Европы“ за 1830-й рік. Т. I. Ст. 184 — 185. Під віршем стоїть дата — 1828. Харьков. Потім вірша передруковано в статті Вл. Калаша „Из истории малорусской литературы 20-х и 30-х годов XIX-го века“. „Киевская Старина“, 1900, XI, ст. 267 — 268. Вірш в оригіналі має назву „Vitae rusticae laudes“ („Хвала сільському життю“). Час написання цього вірша

¹⁾ Poezye Adama Mickiewicza. Op. cit., 84 — 88.

Горація невідомий, але, як здогадуються коментатори, ґрунтуючись на майстерній виробленості вірша, що належить він до пізніших творів Горація, писаних біля 724 року. У віршеві виступає якийсь Альфій, що, вихвалюючи сільську простоту, воліє збивати грошки, пробуваючи в місті. Коментатори всяко тлумачать постать Альфія: деякі вказували на те, що в формі сатири виходить Горацій любов до сільської ідилії, то Мецената, то приятеля Горацієвого Альбія Тибула, то, нарешті, заможного лихваря Альфія. Наводимо для порівняння переклад А. Фета, що видрукований був у 80- роках.

Сельский Альфий

„Блажен, кто вдалеке от всех житейских вол,
Как род людей первоначальный,
На собственных водах отцовский пашет дол,
Не зная алчности печальной.
Ни море злобное, ни труб воинских звон
Не возбуждает в нем тревоги;
Бежит он форума, не обивает он
Граждан значительных пороги.
Зато с раскидистой и юною дозой
Высокий тополь сочетает,
Иль за пасущимся в изложине глухой
Ревущим стадом наблюдает
Ножом ненужный сук обрежет и привьет
Ему взамен ростков надежных,
В сосуды чистые сам выжимает мед,
Или овец стрижет он нежных.
Когда же осень вновь встает среди полей.
Гордась плодов живым нарядом,
Как рад тянуться он за грушею своей
Иль за пурпурным виноградом,
Чтоб им тебя, Приап! или тебя почитать,
Отец Сильван! границ блюститель!
Потом под старый дуб ложится опочить
Иль на лужайку сельский житель.
А между тем река шумит вдоль берегов,
И рощи полны птичьим пеньем,
И раздается плеск немолкнувших ручьев,
Склоняя к легким сновиденьям.
Когда ж прийти с зимой и ливням и снегам
Зевес гремящий назначает,
Сердитых кабанов в тенеты там и сям
Охотник псами загоняет;
Иль, жерди укрепя, навешает сетей
Дроздам прожорливым засадой,
Иль зайцев, а не то залетных журавлей
Из петли достает с отрадой.
Каких корыстных дум такая тишина
Безпечной жизни не развеет?
А дома между тем стыдливая жена
Детей возлюбленных лелеет.
И дочь Апулии, с загаром на щеках,
Или сабиянка молодая,
Она сухих ветвей подложит на очаг
С охоты мужа поджидая,
И, стадо приютя на отдых за плетнем,
Идет доить сосцы тугие,

И кружку достает душистую с вином,
 И кушанья непокупные.
 Лукринских устриц тут не ставьте предо мной,
 Ни рыб из дорогой породы,
 Хотя б восточный ветер их зимнею порой
 Загнал случайно в наши воды.
 Ни африканских птиц не жду я со степей,
 Мне рябчик Ионии не нужен,
 Когда по выбору с роскошнейших ветвей
 Оливок подадут на ужин,
 И луговой щавель, и мальвы предо мной
 Целебные — или ягненок,
 На праздник Термина убитый, иль молодой
 У волка вырванный козленок.
 Как весело следить, вкушая свой досуг,
 За проходящими стадами
 И видеть как волю, понурясь, тащат плуг,
 Вверх обороченный зубцами.
 А вокруг блестящих лар, вернувшись в дом владык,
 Рабов ватага присмирела".
 Все это говоря, наш Альфий - ростовщик
 В себе уж видит земледела;
 А деньги между тем он к идам все собрал
 И бьется их раздать в календы. ¹⁾

2. МОЛОДИЦЯ

Надруковано вперше у „Вестнике Европы“ за травень і червень 1828 року, на стор. 52 — 53. Потім передруковано в названій статі Вл. Каллаша в „Киевской Старине“ за травень, ст. 149 — 182. Автора вірша не встановлено. Тимчасом як цей вірш має всі дані, щоб належати Боровиковському. Поперше — серед реєстру його творів, наведеному в статті, находимо й вірш „Молодиця“, подруге — Псьол, що згадується тут, у віршах Боровиковського ми зустрічаємо аж двічі (родима річка Боровиковського). Крім того, не треба ще забувати, що саме з цього часу появляються один по одному вірші Боровиковського в „Вестнике Европы“ і, що характерне, з епіграфами латинськими, як і в цьому вірші. Звичайний підпис Боровиковського у віршах, пізніше написаних, такий „Б — й“. Але той факт, що це, як признається автор, — перша його спроба, до певної міри пояснює його скромність, поставивши замість першої літери свого прізвища латинське „N“, але лишивши кінцеве „й“. Та крім звичайної скромності й непевності дебютанта, такому замаскуванню були ще інші причини. Річ у тому, що в цих роках Л. Боровиковський був ще студентом Харківського університету і виступати в широкій літературі йому можна було, оглядаючись на вище начальство. В своїх спогадах про становище студентів того часу, студент Х. Университету И. Б. (певно старший брат Боровиковського Іван) між іншим розповідає епізод, що має відношення до нашого автора. „В мое время вообще в жизни студентов было какое-то затишье, и в научном отношении, за исключением весьма немногих, они не выдавались из общего уровня ни особенными, ни блестящими успехами. Каченовский напечатал в „Вестнике Европы“ „Фариса“ с одобрительным отзывом, перевод с польского одного молодого студента: досталось бедному студенту — зачем послал печатать без ведома инспектора“. Студент цей був Боровиковський, що вмістив свій переклад у „Вестнике Европы“ за 1830 - й рік, підписавши його повним прізвищем та ще й адресу додавши.

¹⁾ К. Гораций Флакк. В переводе и с объяснениями А. Фета. М. 1883. Ст. 162 — 165.

В усякім разі приналежність цього вірша Боровиковському цікава вже тим, що є, по власній заяві автора, перший його літературний виступ, і це дає нам можливість датою початку літературної діяльності Боровиковського уважати 1828 рік.

Вірш цікавий з того погляду, що має багато спільного з Шевченковою баладою „Причинна“, написаною більш як на 10 років пізніше. Справді і тема, і колорит, і ритмічні особливості творів дуже подібні:

„Вата́гами ходи́ли хма́ри,
Між ними́ молоді́к блука́в;
Вітри́ в очерета́х бурха́ли,
І Псьо́ла стогна́в і клеко́тав...“

Порівняти:

„Реве́ та сто́гне Дні́пр широ́кий.
Серди́тий віте́р завива́;
Додо́лу ве́рби гне́ висо́кі,
Го́рами хви́лю підійма́.
І бліди́й міся́ць на ту пору
З-за хма́ри де-де́ вигляда́в,
Неначе́ човен в сині́м морі́
То вирина́в, то потопа́в...“

Тут не тільки однакові фарби, але й загальна тканина ритмічного руху спадається. В обох випадках ми маємо 4-стоповий ямб з однаковими ритмічними варіаціями.

Перш за все наголоси попадають в обох віршах на першу, другу і четверту стопу і послабляються на третій. Тільки в першому рядкові „Молодиці“ маємо відхилення — „Вата́гами ходи́ли хма́ри“, де акцентне послаблення припадає на другу стопу. Число складів в обох строфах однакове — 9 + 8. При чому в першому рядкові обох віршів маємо зайвий ненаголошений склад — 1. хмари, 2. широкий. Типове, так само, римування перехресне в обох строфах з неточними в паристах: 1. хмари — бурхали, 2. широкий — високі — і точними в дієслівних римах паристих рядків: 1. блукав — клекота́в, 2. завива — підійма.

Цікаву аналогію бачимо в обох віршах і в переході від ямбу до коломийкового віршу після закінчення пейзажу, як тільки на сцену виступає героїня. У першому вірші:

„Пові́й, вітре, пові́й, буйни́й,
Пові́й з того́ краю,
Де живе́ мов се́рденько —
Де мили́й вита́є.
Прийе́сь хоч сло́во рідне
Буйни́ми вітра́ми,
Як ти там, в чу́жій сторо́нці,
Живе́ш з моска́лями?..“

У Шевченка беремо строфу, що може йти за продовження віршу Боровиковського.

„Дарма́ щоні́ч дивчино́нька
Його́ вигляда́є...
Не верне́ться чо́рноброви́й
Та й не привіта́є,
Не розплете́ довгу́ косу́,
Хустку́ не за́в'яже;
Не на лі́жку — в до́мовину
Сирото́ю ляже!..“

Далі закінчення — трагічний кінець відтворено в обох віршах в ямбах, що навіть збігаються в стилістичних і синтаксичних формах:

„Вода реве, вона блідніє;
Волося дибом піднялось:
Псьол гоготить, вихрить, дурів...
„Прощай! ти мій...“ і вниз шубовсть!

У Шевченка така ж патетично побудована синтакса із звуконаслідувальним закінченням:

„Зареготались нехрещені,
Гай обізвався; галас, зик,
Орда мов ріже. Мов скажені,
Летять до дуба...— ні чичирк!..“

3. МАРУСЯ

Видруковано баладу вперше у „Вестнике Европы“ за 1829 рік, т. II, ст. 117—127. З такою приміткою від редактора Каченовського, де він цитує слова Боровиковського. „Маруся“ т. е. Марья, это есть подражание „Светлане“ Жуковского; ежели в нем очень мало складу, то принесу в извинение бедность полузабытого наречия моей родины— говорит скромный переводчик; а мы прибавим от себя, что его Маруся доставит многим читателям нашим удовольствие, как некогда Твардовский г-на Г. А-го. (Гулака - Артемовського. А. Ш.) Сие прекрасное подражание известной песни Мицкевича было напечатано сперва в Вестнике Европы (1827, № 6), а потом не замедлило явиться в Славянине, а вскоре и в одном из Варшавских журналов. Успеха подобного желаем и малороссийской Светлане“.

Пізніше баладу передруковано в „Киевской Старине“, в названій уже статті Вл. Каллаша, ст. 254—262. Окремо вийшла в Львові 1902 року з поясненнями Франка¹⁾. Вже в наш час передруковано її в книжці Дорошкевича „20—40 роки в українській літературі“ (вип. I, ст. 72—79), з наведенням аналогічних уступів з „Светланы“ и „Леоноры“ Бюргера і, нарешті, в хрестоматії М. Плевака.

В переробці Боровиковського викинуто дидактичне закінчення „Светланы“, де Жуковський висловлює скептичний погляд на все чудесне й фантастичне.

„Улыбнись, моя краса,
На мою балладу;
В ней большие чудеса,
Очень мало складу.
Взором счастливый твоим,
Не хочу и славы;
Слава — нас учили — дым;
Свет — судья лукавый.
Вот баллады толк мой:
„Лучший друг нам в жизни сей
Вера в провиденье.
Благ виждителя закон:
Здесь не счастье — живой сон;
Счастье — пробужденье“.
О! не знай сих страшных снов
Ты, моя Светлана...
Будь, создатель, ей покров!
Ни печали рана,
Ни минутной грусти тень
К ней да не коснется;

¹⁾ Лев Боровиковський. Маруся. Видав і пояснив д-р. Іван Франко. У Львові. 1902.

В ней душа — как ясный день ;
 Ах ! да пронесется
 Мимо — бедствия рука ;
 Как приятный ручейка
 Блеск на лоне луга,
 Будь вся жизнь ее светла.
 Будь веселость, как была,
 Дней ее подруга.“
 (Баладу присвячено А. А. Вовкювій). 1)

В тексті, виданому Франком 1902-го року, маємо в порівнянні з текстом „Вестника Европы“ деякі розбіжності. Чимало виразів окремих виправлено і змінено, при чому виправки мають характер українізації деяких русизмів Боровиковського. Не можемо сказати, чи це поправки самого Франка, чи когось іншого, бо він мав копію з „Марусі“, надрукованої у „Вестнике Европы“, про що говорить у нотатках до тексту. Одзначаємо ці одміни. 1. Дівки пустували 2. на город 3. сестриченько 4. не співаєш 5. відвітить 6. рік 7. в гору 8. куди 9. розібрала 10. поле 11. сані 12. ввходить 13. тремтить 14. озовися 15. наче крейда білий 16. гоний з п'ять 17. а 18. тремтить 19. хуторець 20. мов 21. обомліла 22. страшно. Підійшла к столу 23. притулилась 24. fuga 25. мигтить 26. от-от догоряє 27. в хуторку 28. вмовкло все і знов кругом 29. тремтить 30. на вид 31. і присів 32. голубок з стола злетів 33. заворчав 34. сей 35. наче 36. густий 37. сані 38. широко 39. нас.

В своїй післямові Франко дає докладну історію сюжету „Марусі“.

4. ФАРИС

Видруковано у „Вестнике Европы“ за 1830-й рік, I, ст. 177 — 183. До перекладу додано таку увагу від перекладача „Размер“: — v — v — v — v (v) и пр. — v (v) — v v — v v — v v — (и) и пр.

Етот размер более приближается к подлиннику... и, „может быть, только этот размер... Что же делать? Мицкевич *неподражаем*, тем более на ограниченном наречии Малороссии“. Під віршем стоїть дата — июля 1829, с. Милушки. Потім передруковано вже було в статті Калаша (ст. 269 — 274), а один уступ і в хрестоматії М. Плевака (ст. 278). Вірш Міцкевича появився в 1928 році і, як відомо, до його написання спричинилась популярна в той час постать мандрівника по Сходу Вацлава Ржевуського²⁾. Вірш Міцкевича і написано на честь Ржевуського: „Kasyda na Cześć emira Tadz-ul-Fechra ułożona z takim поясненієм від автора Jest to zaszczytne nazwanie i Arabów-Beduinów, znaczące to samo co chęwaler, ryceż w wiekach srednich — Tadz-ul-Fechr, pod tem imieniem znany był na Wshodze Waclaw hr. Rzewuski: tadz znaczy wieniec, fechr sława. (Єто властиве назвисько в арабів бедуїнів, що означає те саме, що Шевяльє, лицар у часи передньовіччя. Тадж-Уль-Фехр — під таким іменням був на сході Вацлав граф Ржевуський: Тадж — значить вінець, Фехр — слава).³⁾

Далі подаємо примітки Міцкевича і Боровиковського до свого перекладу.

1) Касида — то значить, властиво, поема повна, що складається з 30 дистихів. В даному разі відповідає нашій повісті, елегії або образковій.

2) Ті чотири вірші, присвячені описові коня, перекладено з арабського чотирьохвіршу, вміщеного в нотах до антології арабської пана де-Лягранжа.

3) Ближе — тричі голову чорним окинув вінцем. (Прим. Боровиковського).

1) Полное собрание сочинений В. А. Жуковского. СПб. 1902 г. Том I, ст. 70 — 71.

2) А. В. Погдин. Адам Мицкевич. Его жизнь и творчество. М. 1912. Ст. 77 — 78.

3) Poesye Adama Mickiewicza. Op. cit. Т. II, ст. 170.

4) Поширений на сході забобон, що граки чують смерть здалека і кружаться над людиною, що має сконати. Як тільки скона подорожній, враз кілька їх являються з околиці, хоч би раніш і не видно було.

5) Гураган. Є то вислів американський — урикан, і означає страшливу бурю тропічну. Постільки він знайомий широко в Європі, вжили ми його замість висловів арабських Сему, Асіф і т. п. в значінні віхрю або сурми повітрової, що засипає іноді цілі каравани. Персіяни звивають його Гирдебаб¹⁾.

5. ДВА ВОРОНИ

(Из А. С. Пушкина)

Видруковано уперше в „Вестнике Европы“, 1830. Кн. I, ст. 185. Удруге передруковано в статті П. Филиповича „Пушкін в українській літературі“²⁾.

6. ВІДЬМА

Уперше видруковано в „Вестнике Европы“ 1830 року під назвою „Відьма“, уривок з казки і підписане літерою Б. Вірша датовано 1829 роком 20 травнем. До нього така увага від автора. „Размер этой баллады
v—vv—vv—vv—
v—vv—vv—vv—
Показанный размер можно читать правильно без подстрочных знаков. Касательно письма малороссийского — quot capita, tot sensus. Г. Максимович в издании малороссийских песен (очень неверных), следуя этимологии слов, изменил выговор и затруднял малороссиянина в чтении; пан Котляревский, следуя самому выговору, писал как произносят, но прекрасная Энеида — малороссиянка принуждена была надевать русский кокошник к мужицкой плахте: как не к лицу! Некоторые, наконец, думают, что слова малороссийские лучше писать по-польски. С этим (хоть для разнообразия) и я согласен. С условными знаками поляков для ж, ь и пр. (без них обойтись можно) легко вполне выражается язык малороссийский, со всею его гармоническою точностию — буквами латинскими; при том же этимология несравненно большей части слов малороссийских — с польского будет виднее“. Однак баладу видруковано звичайною російською орфографією. Потім передруковано її в статті Калаша.

7. ЛЕДАЩО

(Балада)

Балада не опублікована. Переховується в рукописному відділі Академії Наук в скарбниці Срезневського, під віршем дата — 1830. С. Милюшки.

8. БАНДУРИСТ

Цікавий він тим, що починає в українській літературі галерею козацьких співців — бандуристів. Вірш датовано 1830 роком. С. Милюшки. Пісня, яку співає кобзар „Обріс могом сірий камінь, в полі лежачи“ належить до штучних витворених поетом пісень, але цікаво, що уривки з цієї пісні попали до повісті Б. Гребінки „Іван Золотаренко“, а потім занотовані в збірнику „Малоросійських песень“ А. Метлинського, як народня пісня. Інтересно тим, що вірш Боровиковського не був опублікований, і яким чином використав його Гребінка в своїй повісті — важко сказати.

¹⁾ Ор. cit. Ст. 171, 174.

²⁾ А. Пушкин. Вибрані твори. „Книгоспілка“. Ст. 5 — 6.

9. ЧАРІВНИЦЯ

(Баллада малороссийская)

Під віршем дата — Курск, 1831. Баляда до цього часу була неопублікована, переходується в рукописному відділі Академії Наук в скарбниці Срезневського. В баляді використано відомий пісенний мотив про Гриця, що захоплював багатьох не тільки українських поетів і письменників. (Про історію сюжету Гриця див. статтю Филиповича „До історії одного сюжету“, що вміщена як передмова до повісті О. Кобилянської „У неділю рано зілля копала“ — „Книгоспілка“, 1926). Мотив цей у Боровиковського змодернізовано, хоч початок пісні про Гриця вводиться в текст баляди. Баляду написано з великою увагою до етнографії, що займає дуже показне місце в творі — ворожба, весільні пісні і таке інше. Баляду стилізовано под розміри народніх пісень, а деякі строфи просто взяті з відомих і популярних пісень, як, напр.:

„А між тими циганами.
Циганка - ворожка,
А до тої циганочки
Втоптана дорожка...“

В пісні:

„А між тими циганами
Циганка - ворожка,
А до тої циганочки
Битая доружка“. ¹⁾

Писано баляду коломийковим ладом (8 + 6), таким популярним пізніше у молодого Шевченка. До цього примітки Боровиковського: 2. Ти знаєшь, брат, как бывало, подобострастно смотрим мы на *плашуватых цыган, на халандру* детей их, с каким страхом показывали им (старым цыганкам) руки, где читали они и былое, и сущее, и грядущее! оно пустяки; а чего сердце дрожало?? Ворожки еще более искусницы между этими цыганами — Волохами. 4. Жабы, сухие и толченные, носит всякая чаровница за пазухой: ими может она *подіять* человеку, на кого сердита... 5) Дві зірки — символ двух лиц союза супружеского. Ведьмы могут *замовлять* кровь, *продавать* дождь, сводить звезды. — Могут, могут: 6) Бажане весілія: это с Грицем, об чем и просила ворожки - цыганки. 7) Это начало известной, по прекрасному голосу, песни малорос. — В одну Гриць был влюблен; другая причаровала его (Маруся). 8. Чем моложе месяц, тем он прямее (іде малюнок), но не (знову малюнок). *Розігнувши роги* — се ісі *самий молоденький*. Тогда то ворожат. 9. *Річчю* — *словом*, тайнств. слово. 10. Слово в слово примовка чар: это у меня списано от *умной старухи*. 11. Начало малорус песни. Хороша по голосу и легкости напева. 12. Старосты — посылаемые с предложением к невесте. (Негде описать: а я бы поболтал побольше об них). 13. Помнишь, бывало, кричит гурьба (с позволения сказать) пьяных женщин, когда провожают *молоду* к свекру — с громкими возгласами после каждого... уууу! — Это та песня. Голос знаешь? — а запой, запой... 14. Уректи (глазом) можно? — Можно: „для этого носи в рубаше протиріч... ха - ха - ха! 15. Надобно бы ужаснее наказание волшебнице так, чтобы она —

„Й до своєї могилоньки
Чари проклинала“

10. ЖУРБА

Пісня. Стилізація відомої української пісні. Не опублікована, переходується в рукописному відділі Академії Наук, в скарбниці Срезневського.

¹⁾ Труды этнографическо-статистической экспедиции. Собран. П. П. Чубинским. Т. У. Ст. 418, № 806.

11. УБІЙСТВО

Не опубліковано, переходується так само в рукописному відділі Академії Наук. Написано десь коло 1831 року. Стилізація відомої української балади, що в поширеному варіанті звичайно починається так — „Ой у полі жито копитами збито“. В збірнику пісень А. Метлинського (1854), куди вніс значну вкладку і Боровиковський, наводимо скільки варіантів цієї пісні.

„Поїду, поїду, і тебе покину:
Будеш, мила, припадати та до мого сліду.
Ой не буду, милий, далєбі не буду:
Горювала я з тобою і без тебе буду.
Ой на горі просо, під горою жито;
Прийшла звістка до милої, що милого вбито.
Зеленою оливою оченьки залито.
Прийшла його мила, китаїку одкрила,
Китаїку одкрила та й заголосила:
Чи ти, милий, впився, чи з коника вбився,
Чи з іншими звеличався, мене одцурався?
Прилетіла пташка, біля його впала:
Такі очі, такі брови, як у мого пана!¹⁾

Початок пісні Боровиковського —

„На заході раннє небо
Мов кров'ю залито...“

безперечно не народній, а змодернізований на штиб романтичний. У різних варіантах цієї пісні, вміщених у тому ж збірникові Метлинського, пейзаж маємо, приблизно, один і той самий — „Ой на горі жито, під горою жито“²⁾ „Ой на горі просо, під горою жито“. 3) „Ой на горі ячмінь, під горою жито“²⁾. Закінчення пісні:

„Сподобав я чужу жону —
Удівоньку милу,
Поховали брати її
Та й звели в могилу...“

Так само не зустрічаємо у відомих варіантах цієї пісні.

12. РИБАЛКИ

Вірш не опублікований. Стилізація відомої пісні. Переходується в рукописному відділі Академії Наук. Написано десь біля 1831 року.

13. ДІН

Вірш не опублікований. Переходується в рукописному відділі російської Академії Наук. Написано так само біля 1831 року. Вірш належить до тих патріотичних творів, що надзвичайно поширювались у зв'язку з війною 1812 року „Отечественною“, коли ціла злива високопатріотичних віршів на честь руського царя і руської зброї буквально затопила журнали. Серед них чимало присвячувалося хвальних віршів і „войску Донскому“ і зокрема знаменитому „казаку Платову“. Віддали данину цьому патріотичному чаду і Боровиковський, і Метлинський, і Щоголев і інші.

¹⁾ Народные южно русские песни. Изд. А. Метлинского. К. 1854. Ст. 103.

²⁾ Ibid. Ст. 102—103.

14. ДНІПР

Вірша не опубліковано, переховується в рукописному відділі Академії Наук. Написано біля 1831 року. Тема Дніпра, що є „колыбелью“ слави старих князів, була популярна і поширена в кінці XVIII і на початку XIX століття в період панування, так званої, „псевдонародности“, Див. хоча б праці В. Сиповського „Україна в російському письменстві“ (ст. 59—113).

15. КОЗАК

(Подражание народной песне)

Уперше видруковане в „Украинском Альманахе“ 1831 року, ст. 62—65; удруге передрукував його П. Филипович в статті „До історії раннього українського романтизму“ („Україна“, 1924, кн. III, ст. 71—77).

16. ЧОРНОМОРЕЦЬ

Видруковано в „Ластівці“ (ст. 22—24), потім передруковано в статті Ф. Євещького в польсько-російському часописі „Денница“, і тут же додано польський прозовий переклад цього віршу.¹⁾ Пізніше його передрукував в „Українській музі“ Коваленко (1908, вип. I., ст. 63), далі находимо його у Дорошкевича „20—40 роки“ і в хрестоматії Плевака. Після „Марусі“ це, таким чином, найбільше спопуляризований вірш Боровиковського. Написано його, як справедливо зауважив Ф. Євещький, в наведеній уже статті, „на тему української народної песни“ (ст. 87). Цю думку поділяє і Н. Петров, говорячи, що „... стихотворение „Черноморець“ основано на народній песне, одинаково встречающейся и в южной и в северной России, и напоминает несколько стихотворение русского поэта Некрасова „Среди пошлости жизни и прозы“ (ст. 145); щодо останньої аналогії, то крім везручності подібних зіставлень, чогось схожого між цими двома віршами не находимо. Безперечно, в основу твору взято народню пісню, але з помітним опрацюванням, особливо в ритміці.

17. ВИВІДКА

Вірша написано до 1834 року. Видруковано уперше в „Ластівці“ за 1841 рік, ст. 26—31. В основу взято поширений мотив народньої балади про дівчину, що отруєв свого брата. Балада відома і в інтернаціональній фольклорній традиції, про що в стаття М. Ф. Сумцова. (Див. „Киевская Старина“, 1893, № 11 і окремо). Варіанти цієї пісні відомі частіше під назвою пісні про Сербина. Близький варіант до балади Боровиковського находимо у збірнику Чубинського.

„Ой у полі дві тополі —
(Ой у полі криниченька)
Там дівчина воду брала,
З козаченьком розмовляла:
„Ой, козаче, козаченьку
Сватай мене, молоденьку“.
— Ой як тебе да й сватати,
Коли в тебе лиха мати. (?)
Счаруй дівча свого брата,
То я буду тебе сватать.
„Ой не вмію чарувати —
Не навчила мене мати“.

(Умер батько, вмерла мати, —
Не навчили чарувати).
— Ой у лісі на ялині,
Ой там висить три гадині;
На гадину сонце пече,
А з гадини ропа тече.
Підстав, дівча, коновочку
Під гадячу головочку.
Як приїде брат з дороги,
То ти чари приготуєш.
Брат приїхав з дароньками,
Сестра к брату з чароньками.

¹⁾ Ф. Євещький. Малороссийская литература. „Денница“. 1842, Варшава, № 7. Ст. 85—89.

„Ой на, брате, цього пива,
 Що я вчора наробила“.
 — Ой пий, сестро, та до мене,
 А я буду пить до тебе.
 „Ой пий, брате, я вже пила,
 Це для тебе я лішила“.
 Як брат пива да й напився,
 По конику покотився,
 По конику вороному,
 По сидельцу золотому.

„Що це, сестро, да й за пиво,
 Коло серця заварило?“
 А вже брата наряджають,
 Сестра коні упрягає.
 „Ой, козаче, козаченьку,
 Сватай мене, молоденьку“.
 — Ой як тебе да й сватати,
 Що ти вмієш чарувати?
 Счарувала брата свого,
 Счаруєш мене, молодого“¹⁾.

Крім строфічного поділу на дві частини, при чому, друга частина починається рефреном „В чистім полі дві тополі“ і т. д., крім деякого, може, згущення фрази „козаченьку, бурлаченьку, зелененький барвіночку“, чи „там дівчина чорнобрива — баляда Боровиковського майже не відзначається рисами індивідуальної обробки. Ритмічні прикмети баляди, так само, нічим особливим не відрізняються від народніх оригіналів.

Порівняти:

В чистім полі,
 Дві тополі,
 Під тополями криниченька,
 В ній холодна водиченька.
 Ой у полі дві тополі,
 Там дівчина воду брала.
 З козаченьком розмовляла“.

18. ПАЛІЙ

Видруковано вперше в альманасі „Ластівка“ (ст. 246 — 243), але написано його, як видно з реєстру, до 1834 року. Палій — героїчна постать завязаного козака - лицаря, непохитного антагоніста Мазепи, приваблював увагу не тільки українських, але й російських та польських поетів - романтиків. Ще на початку 20-х років К. Рилев написав „думу“ „Палей“, що передруковувалась пізніше в збірках його творів.

„Не тучи соняще обступали,
 Не ветры в поле бушевали:
 Палей с горстью казаков
 Толпы несметные врагов
 В пустынном поле окружали...
 Куда укрыться молодцу?
 Как избежать неравной драки?
 И там, и здесь везде поляки...
 По смуглому его лицу
 Давно уж градом пот катится;
 От меткого свинца валятся
 С коня казак за казаком...
 Уже обхвачен он кругом...
 Уж плен ему грозит позорной...
 Но вдруг, один, с копьем в руке,
 Сквозь густоту толпы упорной
 Несется он, как ветер нагорной.
 Вот вправо, влево — и к реке,
 Коню проворною рукою набросил

На глаза башлык,
 Сам головой к луке приник,
 Ударил плетью — и стрелою
 Слетел с берегов, отваги полн;
 И вот — среди брызгов и среди волн,
 Исчез в клубящейся пучине...
 Бушует ветер, река ревет...
 Уж он спокойно на середине
 Днепра шумящего плывет.
 Враги напрасно мечут стрелы,
 Свиней напрасно тратят свой;
 Разит лишь воздух он пустой —
 И невредимо витязь смелый
 Выходит на берег крутой.
 Конь опененный встрепенулся,
 Прочхнул, радостно заржал...
 Палей с насмешкой оглянулся,
 Врагам проклятие послал
 И в степь глухую усакал“²⁾.

1) Труды этногр.-статист. экспедиции... Т. V-й. 1874. Ст. 432. № 821.

2) Сочинения и переписка К. Ф. Рылеева. СПб. 1893. Т. II. Ст. 88 — 89.

При спільності теми і суто-романтичного змалювання героя між ними мало спільного в деталях. (Див. статтю). Так само необгрунтована і думка Н. Петрова про те, що Палій Боровиковського „местами напоминает стихотворения Державина и особенно его оду „Атаману и войску Донскому“ 1807-го года... (Ст. 145),

19. ВОЛОХ

Видруковано в „Ластівці“ за 1841-й рік, ст. 249. На думку Н. Петрова „Волох“ Боровиковського „есть нечто иное, как переложение отрывка из „Цыган“ Пушкина“. (Стор. 145). З думкою Петрова про „Волоха“, як про „переложение“ „Цыган“ Пушкіна ні в яким разі погодитися не можна. Крім спільних думок про циганську волю, що ми її зустрічаємо в першій частині поеми Пушкіна, ближчих аналогій між цими творами немає. Але звичайно, цілком припустима річ, що читання Пушкінової поеми спричинилося до задуму „Волоха“

20. ЗИМНІЙ ВЕЧІР

(З Пушкіна)

Надруковано в „Ластівці“ (ст. 281). Написано до 1834-го року. Передруковано в статті Филиповича „Пушкін в українській літературі“. (Ст. 6—7).

21. РОЗСТАВАННЯ

(З пісень)

Видруковано в „Ластівці“ (ст. 355 — 360). Передруковано в статті Филиповича „Шевченко і український романтизм“¹⁾. Вірш цей в українському письменстві має кілька аналогій — „За Німан іду“ С. Писаревського, „Малороссийская баллада“ А. Шпигоцького. В основі її, очевидно, лежить популярна пісня „Іхав козак за Дунай“. Тему цю розроблювали і польські романтики, зокрема Б. Залеський, його Dumka hetmana Kosinskiego.

22. РОСІЙСЬКІ ТВОРИ БОРОВИКОВСЬКОГО

Шість українських балад російською мовою видрукував Боровиковський в „Огочественных Записках“ за 1840 рік, кн. II.

В передмові до балад він, між іншим, пише. „Занимаясь постоянно несколько лет собиранием всего, что выражает характер, язык, быт, понятие и суеверие малороссиян, я, между прочим запасом, имею несколько народных баллад и легенд: представлю здесь любознательным читателям некоторые из них, по-русски, обещаюсь современем передать и другое, что есть любопытное в моем запасе“. До цих слів додано примітку від редакції: „Верно из наших читателей найдутся многие, которые вместе с нами будут просить г. Боровиковского об исполнении его обещания“. (Ст. 42). Всі ці балади взяті з народного фольклору і належать до популярніших тем в народних традиціях, особливо легенда про коваля, що перековував людей, та про дві долі. Особливістю їх в інтерпретації Боровиковського є те, що вони відтворені в формах віршованої прози. Зразком для Боровиковського могли стати відповідні форми Жуковського, як, напр., його „Овсяный кисель“, в свою чергу форма запозичена у німецьких поетів Гебеля і Геснера.

Сонети Міцкевича думав надрукувати Боровиковський в журналі „Современник“, пославши їх 1846 року до Плетньова з таким коротким листом:

„Ваше превосходительство.

Милостивый государь!

Прилагаю при сем перевод „Крымских сонетов“ Мицкевича, покорнейше прошу, Ваше превосходительство, дать им место в издаваемом Вами журнале — если перевод, по просвещенному суду Вашему, достоин занять страницы „Совре-

менника". Всього об'яжете, если несколько экземпляров особо отпечатанных сонетов благоволите приказать конторе выслать, по нижеозначенному адресу, Вашего превосходительства покорнейшему слуге.

Лев Боровиковский

Полтава, 5 октября 1846
Пушкинский дом. Архив П. А. Плетнева

1. Сонети Боровиковського не були видруковані, можливо, через те, що трохи пізніше Плетньов продав право видання журналу Панаєву і Некрасову. Сонети Міцкевича появились в 1826 і користалися великим успіхом не тільки в Польщі, але й серед російських читачів і літератів. Досить сказати, що найбільше з перекладів російських припадає саме на сонети. Даємо примітки самого Міцкевича до сонетів, що їх використував і Боровиковський, тільки російською мовою.

2. Діви, за стародавнього мітологію персіан, є алі генії, що колись панували на землі, потім вигнані були ангелами, і живуть тепер десь на кінці світа за горою Каф. 3. Верхи Чатирдагу по заході сонця, одбиваючи останнє проміння, якийсь час здаються ніби в огні. 4. Халат — почесний одяг, що ним обдаровує султан найвищих урядовців держави. 5. Найвища в пасмі гір Кримських на південному березі; її можна бачити здалека, не менш як за двісті верстов, з різних боків у вигляді велетенської мари синявого кольору. 6. В долині, оточеній з усіх боків горами лежить місто Бахчисарай, колись столиця Гирейів, ханів кримських. 7. В ту ж годину з'явилася рука чоловіча, що писала против світильника на стіні царського палацу, а цар (Валтасар) бачив частину руки, що писала". (Пророцтво Данилове. V, 5). 8. Меджіт або Джіамі, є то звичайний мечеті. З середини, по кутах святині, підносяться тонкі, виступаючі в небо башти, які називають мінаретами; в половині своєї вишини оточені галереєю, шурхве, з якої муєдзини, чи огласники, закликають люд на молитву. Той заклик, виспівуваний з галереї, уживається ізаном. П'ять разів на день, в призначені години, чується ізан зо всіх мінаретів, а чистий і гучний голос муєдзинів приємно розлягається в повітрі міст мусульманських, в яких, з причини неуживання візків на колесах, панує переважно тиша. (Iekowski, Colléctanece. T. I, St.66). 9. Ебліс, або Ібліс, або Гаразель є то Люцифер у магометан. 10. Фарис — лідар у арабів-бедуїнів. 11. Недалеко палацу ханів підноситься могила, побудована з опуклою банею в стилі орієнтальному. Ходить легенда поміж населенням Криму, що той надгробок поставив Керим-Гирей для невірних, яку дуже кохав. Невірниця була полька з роду Потоцьких. Автор ґрунтовно і прекрасно написаної "Подорожі до Криму" Муравйов-Апостол, держиться думки, що легенда ця безпідставна і що могила заховує в собі останки якоїсь грузинки. Не знаю, чим обґрунтовує він свою думку; бо закид, що татари в половині XVIII століття так пишмо могли упоряджати невірниць з роду Потоцьких, не є достатнім. Відомо, останнє збурення козацьке на Україні, що стало причиною того, що чимало людю польського взято було і віддано татарам. В Польщі дуже поширене шляхетське прізвище Потоцьких, і згадувана бранка не конечно могла належати до могутнього дому дідичів уманських, котрі не могли боятись чи наїздів татарських, чи козацьких розрухів. З народньої легенди про надгробок Бахчисарайський, російський поет Олександр Пушкін з властивим йому галантом написав поему "Бахчисарайський фонтан". 12. В розкішному саду, серед струнких тополів і мирвових дерев стоять надгробки з білого мармуру ханів, султанів, їх жінок і кривних; в ближчих двох будівлях лежать, звалені без ладу, труни: були вони колись багато оправлені; тепер стирчать голі дошки і шматки галуни. 13. Мусульмани над гробами чоловіків і жінок ставляють кам'яні каплиці різного для обох полів гатунку. 14. Гяур, чи правільніше Кіафір означає — невірний. Так мусульмани називають християн. 15. Чарівна долина, через яку звичайно виїжджають на полудневий берег Криму. 16. Одно з найрозкішніших місць у Криму. Туди вже не доходять північні вітри, і подорожні навіть у листопаді шукають часто прохолоди під тінно величезних оріхових дерев, ще зелених. 17. Намаз — молитва мусульманська, яку одправляють сидючи і б'ючи поклони. 18. Мусульмани уживають в час молитви

чотки, що в знаменитих осіб опрацьовуються в коштовне каміння. Гранатові і мормові дерева, що червоніють своїми овочами, зустрічаються по всьому берегу полудневого Криму. 19. Падишах — титул султана турецького. 20. Лишаю ім'я Габріеля, як скрізь відоме; але справжнім охоронцем небес, згідно з мітологією східною, є Рама, одна з двох великих зірок, що називається ас семекейн. 21. Салгір — річка в Криму, що випливає з підніжжя Чатирдага. 22. Містечко на високій скелі; будинки, що стоять на березі, мають подібність до ластів'ячих гнізд, стежка, що тягнеться на гору, висить над безоднею і дуже трудна. В самому містечку стіни будинків зливаються із схилом скелі; поглянувши через вікно, зір губиться в безмежній глибині. 23. Кримський кін' в трудних і небезпечних переправах виявляє особливий інстинкт обережності і певності; і перш ніж зробити крок, держачи ноги в повітрі, шукає каменя, де можна ступити безпечно і встояти. 24. Птах — гора, znana в 1001 ночі. Є то славний в мітології перській, багато разів від східних поетів описуваний, птах Сімург. „Великий він (оповідає Фірдусі в Шах-Наме), як гора, а могутній, як фортеця, слона уносить в кігтях своїх“, і далі: „зобачивши лицарів (Сімург) зірвався, як хмара, з скелі, на якій мешкав, і нісся по вітру, кидаючи тін' на кінне військо“. Obacz Hammera „Geschichte der Redekünste Persiens“ Wien 818. str. 66. 25. Зверху гір, що підносяться над хмарами, як глянути на хмари, що плывуть понад морем, здається, ніби лежать на воді, як білі виспи. Цей цікавий феномен бачив я в Чатирдагу. 26. Над затокою того ж імени стоять руїни замку, побудованого ще колись греками, що прийшли з Мілету. Пізніше генуезці збудували на тім місці фортецю Цембало.

ПРИМІТКИ ДО ЛИСТІВ

СРЕЗНЕВСЬКОГО ДО МАТЕРІ

Листи Срезневського до матері Олени Івановни Срезневської обнімають період з 1829 до 1839 року. Важливість їх зрозуміла, коли згадати, що це період активнішої діяльності Ізмаїла Срезневського на полі української культури. Крім того, як видно з листів і як про це говорить нам біограф Срезневського, його син, Всеволод Ізмайлович Срезневський, до матері Срезневський почував виключну пошану і прив'язаність, і тому перед нею не то що не крився в своїм науковими і літературними планами, а, навпаки, звертався до неї навіть у дрібницях за порадою. „Перед нею — писав він — не було у мене нічого затаєного“, — вона „об'ятими и слезами награждала меня за всякое откровенное слово, жила со мною одними радостями, одними горестями, теми же впечатлениями, сама от меня ничего не скрывая... Мы были только двое и жили друг для друга. Но не то что между нами не было невзгод; но вечером при прощании слезами все омывалось; раньше или позже, иногда и очень поздно, мы все таки оканчивали нашу беседу глубоко мирно, — и наутро для каждого из нас вставало солнце“. Перші листи стосуються до подорожі Срезневського в Москву 1829-го року після закінчення університету. Вони найменше цікаві, вони не показують Срезневського пізнішої доби, захопленого інтересами української етнографії і літератури. Навпаки, в кожному листі намагається він підкреслити своє великоруське походження, заманіфестувати себе „истинным сыном своей родины“. Далеко цікавіші листи його 1832—1833 років, писані з Варваровки, маєтності катеринославських поміщиків Подольських, у яких він готував дітей до школи. Тут зародився і зреалізувався план видання „Запорожской старины“, тут робилися записи дум, пісень і таке інше. Не менш цікаві і листи від 1839-го року в час подорожі Срезневського по Україні, подорожі, розпочатої для вивчення української старовини. Листи ці видруковані були в „Киевской Старине за 1901 рік. Ст. I—65, з переднім словом і примітками В. І. Срезневського. В цьому виданні ми почасти використовуємо і ці примітки, подаючи їх російською мовою.

1. Иван Николаевич Соколов был близким в семье И. Е. и Е. И. Срезневской и домашним наставником их детей. По словам И. И. Срезневского, это был человек сердечный, добрый, несколько робкий. Сильно привязанный к Измаилу Ивановичу, он всегда относился к нему как к равному, несмотря на значительное превосходство лет, и благодаря этому был к нему чрезвычайно близок; в трудные минуты жизни он являлся лучшим утешителем Измаила Ивановича и Елены Ивановны и был необходимым для них человеком.

2. Лев Алексеевич Цветаев — профессор прав знатнейших древних и новых народов († 1835 г.). Он был знаком с И. Е. Срезневским по университету, где учились одновременно (первый кончил курс в 1798 г., второй в 1796 г.), затем в 1797 г. Срезневский был принят в университетский институт бакалавром; ту же степень Цветаев получил в 1798; таким образом, после года жизни вне Москвы они могли возобновить свои сношения, что и продолжалось до 1801 г., когда Цветаев уехал за границу.

3. Семен Мартынович Ивашковский, профессор греческого языка и древностей († 1850 г.); он был сослуживцем И. Е. Срезневского по Академической гимназии (с 1801 по 1804 г.).

4. Знаменитый агроном и профессор физики и сельского хозяйства в Московском университете Михаил Григорьевич Павлов († 1840 г.).

5. И. А. Джунковский — пансионский товарищ И. И. Срезневского; см. о нем в моей заметке. „Из первых лет научно-литературной деятельности И. И. Срез-го, с 6 — 7.

6. Е. Р. Подольская.

7. Напечатано не было. Того же вопроса И. И. С-ий касается в статье „Историческое обозрение гражданского устройства Слободской Украины со времени ее заселения до преобразования в харьковскую (Харьк. губ. вед., 1839).

8. Ошибочный слух о смерти П. П. Гулака-Артемовского.

9. Следует читать: 26 ноября.

10. Ф. Р. Евецкого.

11. М. И. Кусков, дядя И. И. Срезневского.

12. Григорий Степанович Гордеенко, впоследствии проф. законов полицейских и уголовных Харьковского университета († 1849 г.).

13. Александр Григорьевич Криворотов, проф. римского права в Харьковском унив. († 1850 г.).

14. На последнем листке письма нарисован „План нынешнего Варваровского поместья в XVI веке“.

15. Иван Матвеевич Петров — харьковский литератор.

16. Это обещанное были „Отрывки из записок о старце Григории Сквороде“, напечат. Петровым в его альманахе „Утренняя звезда“ (Москва, 1836) с подписью И. С. р. з. к. Варваровка на Днестре, 1833, февр. 11. О статье этой есть упоминание в одном из писем Е. И. Срезневской И. И. С-ому; из него видно, между прочим, что Петров просил И. И. С-го нарисовать портрет Сквороды в свите; вероятно, этот портрет и есть тот, который был напечатан в „Утренней звезде“ и перепечатан в „Библиографе“ 1894 г. при заметке моей о письмах Сквороды к Правдиному.

17. Альманах этот напечатан не был.

18. Полторацкий приглашал И. И. С-го на место домашнего учителя (из письма Е. И. Срезневской (10 февр.).

19. „Общие основания Зендавесты“ были напечатаны в Телескопе 1835 г. (т. 28, с. 519 — 526) с подписью И. С. Варваровка на Днестре. 1833 г. февр. 16.

20. Напечатано не было.

21. Сын Подольских.

22. Маленькая дочь Подольских.

23. Росковшенко — университетский товарищ И. И. Срезневского († 1889).

24. Здесь представлен рисунок перемета.

25. При объяснении рисунка перемета сказано, что кугами наз. большие паки, плавающие на воде, прикрепленные к концам перемета.

26. Напечатаны не были.
27. И. А. Джунковский.
28. Гавриил Розанов (с 1828 по 1837), архиепископ екатеринославский.
29. Затеянного И. М. Петровым.
30. С. С. Третьяк — спутник И. И. Срезневского.
31. А. Л. Метлинский.

ОДВЕРТИЙ ЛИСТ ДО І. М. СНЕГІРЬОВА

Цей цікавий „лист“ видруковано в „Ученых Записках“ Московского университета“ (1834, ч. VI, ст. 134—150). Ми подаємо його тільки в уривках, де висловлюється цікаві думки молодого Срезневського на українську мову і на перспективи українського письменства. Далі йдуть міркування про народню творчість (думи, пісні і таке інше), думки, що їх висловлював Срезневський ширше і ґрунтовніше в своїх передмовах до „Запорожской Старины“.

ПЕРЕДМОВА ДО „ЗАПОРОЖСКОЙ СТАРИНЫ“

Инструмент в роде гитары о 12 и даже о 28 струнах. Нечаев упоминает о пандуре, похожем на цитру и употребляемом горцами. См. Поляр. Звезду на 1825, стр. 235.

ДО ЛИСТІВ ШПИГОЦЬКОГО

Друкуємо уривки з трьох листів Шпигоцького, писаних 1831 - го року, в час виходу „Украинского Альманаха“. 1. Тут говориться про вихід „Украинского Альманаха“. 2. „Конрад Валленрод“ Шпигоцького вийшов у Москві 1832 року. Тут говориться про оголошення, що дане було в газетах про вихід перекладу. 3. Здається повість Шпигоцького не опублікована. 4. Тут знову говориться про вихід „Украинского Альманаха“. 5. На „Конрада Валленрода“ було дві рецензії. „Вестник Европы“ (1831, № 35, 142) і „Московский Телеграф“ (1832, № 43, № 2, 250).

ДО ЛИСТІВ БОРОВИКОВСЬКОГО

Всіх листів зберіглося шість (всі до цього часу не опубліковані були), причому останній лист писано 1858 року, коли Боровиковський вже одійшов од літературної діяльності. Перший лист від 1831 року, листопада 19 - го, на жаль, не могли використати.

1. Цікава заява, висловлена молодим письменником, ще перед відомим визнанням Квітки про свої досягнення в повісті „Маруся“.

2. Тут Боровиковський говорить про видання Срезневського „Запорожская Старина“ і про „Украинский Альманах“ 1831 року. Про надії випустити друге число альманаха див. листи І. Розковшенка до Срезневського в статті.

3. „Утренняя Звезда“, альманах, що його видано в Харкові 1834 року І. Петровим. В нього увійшли, між іншим, „Салдацький патрет“ і уривок з „Марусі“ Квітки, стаття Срезневського про Сковороду і інше.

4. „Наталку - Полтавку“ видав Срезневський у 1838 році. Вона входила в перший том „Украинского Сборника“, що його гадав видавати і далі Срезневський, але на цьому першому томі видання і припинилось.

5. І. П. Котляревський помер у 1838 році.

6. Літературний псевдонім А. Л. Метлінського.

7. Думки і пісні та ще дещо. А. Могили. Видруковано в Харкові 1839 року.

8. Інших видань „Украинского Сборника“, де мали увійти, як бачимо, і твори А. Боровиковського, не вийшло, крім першого тому.

9. Про цікаву спробу Боровиковського написати розправу з історії української літератури довідуємось лише з цього листа. Рукопису праці не знайдено

10. Шпигоцький вмістив в „Украинском Альманахе“ невеликий уступ з „Под-тави“ Пушкіна. (Див. наше видання).

11. Літературний псевдонім М. Костомарова. „Украинские баллады“ (а не думки) І. Галки вийшли в 1839 році, в тому ж році і „Сава Чалий“.

12. Тут Боровиковський згадує про оперу С. Писаревського (Шерепері) „Купала на Івана“, що вийшла в 1840 році.

13. Срезневський виїхав за кордон за відрядженням Харківського університету для вивчення слов'янських мов. Про його подорож див. у В. Срезневського ¹⁾.

14. Щоденник, про який згадує тут Боровиковський, є, очевидно, записки Срезневського, що він їх вів за час подорожі по Україні на початку 30-х років. Рукопис щоденника зберігається в рукописному відділі Академії Наук в скарбниці Срезневського.

15. Ці балади вміщено у нашому виданні.

16. Іде мова про альманах „Ластівку“, що його видав Є. Гребінка 1841 року в Петербурзі.

17. Челяковський, один з діячів слов'янського відродження, перекладав на чеську мову твори харківських поетів, з якими ознайомив його І. Срезневський за час своєї закордонної подорожі. Друкувалися вони в „Casopis i Ceskeho Museum“ Про відносини між чеськими та українськими письменниками докладно буде в другому томі нашого видання.

18. Квітка вмістив у „Ластівці“ повість „Сердешна Оксана“.

19. К. П. Паулович — професор Харківського університету на початку XIX століття.

20. Кн. Цертелєв обнімав посаду помічника попечителя Харк. освітньої округи з 1838 по 1859 рік. У 1819 році видав „Опыт собирания старинных малороссийских песней“.

21. Тут Боровиковський згадує про експедицію Перовського в Хіву, про що докладно писав Срезневському Метлинський. (Див. II том нашого видання).

ЛИСТ ДО МАКСИМОВИЧА

Листа було видруковано в „Историческом Вестнике“ 1881-го року за травень (ст. 190 — 191) і потім передруковувалося в уривках кілька разів. До листа подано передмову С. Пономарьова такого змісту. „В „Историческом Вестнике“ 1880 (№ 8 — 9) была помещена статья проф. Н. И. Петрова „Очерки из украинской литературы“. В ней только мимоходом упомянуто имя украинского писателя Л. И. Боровиковского, вероятно потому, что сведений о жизни и деятельности его почти не имеется в печати. Нам посчастливилось в обширном собрании писем к М. А. Максимовичу отыскать два письма Боровиковского, из которых одно представляет весьма важные сведения о его литературной деятельности и отчасти биографические, — и мы приводим его здесь целиком“. На превеликий жаль, автор не видрукував і другого листа Боровиковського, про який ми й досі нічого не знаємо.

ЛИСТИ ДО ОЛ. КОНИСЬКОГО

Три листи до Кониського видрукував М. Возняк в „Записках Наукового Т-ва ім. Т. Шевченка“ т. 136 — 137, додавши до них широку і цінну передмову. З передмови довідуємось, що Кониський збирав ці матеріали у 1876 році, виготовляючи антологію української літератури. За біографічними даними удався він до самих письменників, між іншим і до Боровиковського, або дізнавався про них через своїх знайомих. Зразу написав Кониський листа до сина Боровиковського Олександра, гадаючи, що Боровиковського нема вже на світі, а син відписав, що батько його живий, і радив Кониському звернутися безпосередньо до

¹⁾ В. И. Срезневский. Из первых лет научно-литературной деятельности И. И. Срезневского. СПб. 1898. (Одбита з „Ж. М. Н. Пр.“).

нього. Це стало за привід до короткого листування письменника нових часів із забутим і закинутим десь на глухому хуторі поетом. З листування довідуємось, що мова йшла не тільки про вміщення, як каже М. Возняк, в антологію кількох творів Боровиковського, але й про повну збірку його поезій, про окреме видання „Марусі“ з портретом автора і таке інше. Але з цього нічого не вийшло — листи Боровиковського і три його байки, свіжо написані, передав Кониський Гн. Онишкевичу для не надрукованого тому бібліотеки українських класиків. Тон і стиль старого Боровиковського мало вже нагадає листи, писані в молоді роки. Якій тяжкій й незрозумілій звороті, найвісь самовихвалювання „великопелена Маруся“, „очаровательний переклад сонета Мицкевича“ і таке інше, якесь запопадливо-дитяче клопотання про вміщення до окремого видання „Марусі“ свого портрета — справляє неприємне і сумне враження. Ще сильніше, може, враження справляють і три байки, писані в 70-х роках — вони не то що недотепні, а якісь безглузді, недоладні. Мимохідь спадає на думку, що на 70-му році життя Боровиковський підупав не тільки фізично, але інтелектуально. І до того спринчився не тільки вік його, але й тяжка психічна хвороба, про яку згадує Метлинський в листі до Срезневського, ще не опублікованому, від 16-го грудня 1854-го року. Розповідаючи своєму кореспондентові про шкідливу вдачу Афанас'єва-Чужбинського, про його нахил робити пакості своїм приятелям, як приклад наводить він історію видання байок Боровиковського. „В Києве... я видав байки Боровиковського в пользу автора. Афанас'єв, живший тогди в Києве же, поспешил втиснуть статейку в „Северной Пчеле“, в которой уверял почтенную публику, что напечатанные мною байки Боровиковского совсем не похожи ни по языку, ни по достоинству на прежде напечат. (в „Ластовке“) его байки, что язык их похож на мои думы и песни, и что, следовательно, я переделал их или сочинил сам. Не трудно было Афанас., живучи в Києве, и бывши со мною немножко знакомым еще в Харькове, увидеть собственными глазами собственноручную рукопись Боровиковского или у меня, или у цензора... и удостовериться, что ни Боровиковский, тогда бывший еще в здравом уме, не давал мне права пересочинять его байки, ни я сам, не помешанный на литературном тщеславии, не делал этого. Но он не потрудился этого сделать, оклеветал меня, унизил издание перед публикой, и потом, встретившись со мною, винился и уверял меня, что он из любви к родному слову и отца родного не пощадил бы, и что сделал это из любви... к чему и к кому? К правде? Т. е. отнял у бедной жены и детей теперь помешанного Боровиковского несколько заработанных им рублей, ничего не получивши для самого себя“. Ця згадка, якої підтвердження не знаходимо в інших матеріалах про життя Боровиковського в ті часи, бо таких матеріалів просто немає, все ж проливає світло на становище Боровиковського в останні роки його життя і до певної міри пояснює стиль його останніх листів.

ЛИСТ СИНА БОРОВИКОВСЬКОГО ДО КОНИСЬКОГО

1. Боровиковський, Олександр Левович, скінчив Харківський університет по юридичному факультету, на службу вступив 1867 року помічником секретаря Харківського окружного суда, а потім товаришем прокурора в Самарі, Сибірську й Петербурзі. З 1894 року О. Боровиковський вже статс-секретар Державної ради і в тому ж році прокурор цивільного касаційного департаменту. Через чотири роки сенатор і таємний радник. Багато писав у питаннях юридичних. Написав працю, може під впливом батька, про долю в українських народних піснях. Крім того, друкував вірші російською мовою в періодичній пресі¹⁾.

2. Дата народження указана неправильно. Боровиковський народився в кінці 1806 року.

---

¹⁾ И. Ф. Павловский. Краткий биографический словарь ученых и писателей Полтавской губернии с половины XVIII века. 1912. Стр. 24 — 25.

ЛИСТ БОРОВИКОВСЬКОГО ДО КОНИСЬКОГО
ВІД 6 КВІТНЯ 1876 РОКУ

1. В „Вестнике Европы“ надруковано лише одне наслідування Горація.
2. Боровиковський згадує тут про сина Олександра.
3. Сонетів Міцкевича в українському перекладі не збереглося.

АЛЬФАБЕТНИЙ ПОКАЖЧИК ВІРШІВ

	Стор.		Стор.
Аккерманские степи. (Б. ¹)	183	Малороссийская баллада (Шп.)	133
Алушта днем (Б.)	187	Малороссийская мелодия (Шп.)	137
Алушта ночью (Б.)	188	Малороссийский романс (Шп.)	137
Аюдаг (Б.)	190	Марія (Шп.)	132
Бандурист (Б.)	153	Маруся (Б.)	143
Байдары (Б.)	187	Могилы Гарема (Б.)	186
Буря (Б.)	184	Могила Потоцкой (Б.)	186
Бахчисарай (Б.)	185	Молодиця (Б.)	142
Бахчисарай ночью (Б.)	186	Морская тишь (Б.)	183
Вивідка (Б.)	163	Наплив я на розліг сухого океа- ну (Шп.)	132
Відьма (Б.)	150	Отрывок из поэмы „Конрад Вал- ленрод“ (Шп.)	135
Волох (Б.)	165	Палій (Б.)	164
Гора Кикинеиз (Б.)	199	Плавание (Б.)	184
Два ворони (Б.)	149	Подражание Горацию (Б.)	141
Дін (Б.)	100	Рибалки (Б.)	159
Дніпр (Б.)	160	Розставання (Б.)	166
Добра ночь (Шп. ²)	137	Развалины замка в Балаклаве (Б.)	190
Дорога над пропастью в Чуфут- Кале (Б.)	189	Тільки тебе вбачила (Шп.)	131
Журба (Б.)	159	Убийство (Б.)	159
Зимній вечір (Б.)	165	Фарис (Б.)	146
Знавш, Саню - серденько (Шп.)	131	Чарівниця (Б.)	156
Козак (Б.)	161	Чатирдаг (Б.)	188
Корній Овара (Ср.)	127	Чорноморець (Б.)	162
Ледащо (Б.)	152		

¹) Літерою „Б“ позначено прізвище Боровиковського.

²) „Шп.“ скорочене позначення прізвища Шпигоцького.

1880

ЗМІСТ

	Стор.
Від упорядчика	1
А. Шамрай. Харківська школа романтиків. (Передні уваги)	3
А. Шамрай. До початків романтизму (1828 — 1836)	16
А. Шамрай. Літературний гурток І. Срезневського	20
В. Срезневський. „Український Альманах“ 1831 року	32
А. Шамрай. „Запорожская Старина“, як історико-літературний факт	51
А. Шамрай. Ад. Мицкевич і О. Шпигоцький	75
А. Шамрай. Л. Боровиковський, як поет-романтик	84

ТВОРИ І. СРЕЗНЕВСЬКОГО І О. ШПИГОЦЬКОГО

І. Срезневський

Корній Овара	127
------------------------	-----

О. Шпигоцький

Українські твори

Тільки тебе вбачила, мій милий коханий	131
Знаєш, Саню-серденько	131
Наплив я на розліг сухого океяну	132
Марія	132
Малороссийская баллада	133

Російські твори

Песнь из башни.Отрывок из поэмы „Конрад Валленрод“	135
Малороссийский романс	137
Малороссийская мелодия	137
Добра ночь. (Сонет Мицкевича)	137

ТВОРИ ЛЕВКА БОРОВИКОВСЬКОГО

Українські твори

„Подражание Горацию“	141
Молодиця. (Предание)	142
Маруся	143
Фарис. (З Мицкевича)	146
Два ворони. (Із Пушкіна)	149
Відьма. (Уривок з казки)	150
Ледащо. (Баяда)	152
Бандурист	153

	Стор.
✓ Чарівниця. (Баллада малороссийская)	156
✓ Журба	159
✓ Убийство	159
✓ Рибалки	159
✓ Дін	160
✓ Дніпр	160
✓ Козак	161
✓ Чорноморець	162
✓ Вивідка	163
✓ Палій	164
✓ Волах	165
✓ Зимній вечір. (З Пушкіна)	165
✓ Розставання	166

Російські твори

Две доли	168
Хромой скрипач	171
Великан	172
Ружье — совсем	173
Лыхо	177
Кузнец	178

КРЫМСКИЕ СОНЕТЫ А. МИЦКЕВИЧА

Акерманские степи	183
Морская тишь	183
Плавание	184
Буря	184
Вид гор со степей Козловских. Пилигрим и Мирза	185
Бахчисарай	185
Бахчисарай ночью	186
Могила Потоцкой	186
Могилы Гарема	186
Байдары	187
Алушта днем	187
Алушта ночью	188
Чатырдаг	188
Дорога над пропастью в Чуфут - Кале	189
Гора Кикинеиз	190
Развалины замка в Балаклаве	190
Аюдаг	190

БІОГРАФІЧНІ МАТЕРІАЛИ І ЛИСТУВАННЯ

Листи І. Срезневського до матері, О. І. Срезневської	195
Лист Срезневського до проф. І. М. Снегирьова	235
Передмова до першого випуску „Запорожской Старини“	236
Уривки з листів О. Шпигоцького до Срезневського	241
Листи Боровиковського до Срезневського	242
Лист Боровиковського до М. Максимовича	248
Листи Боровиковського і його сина О. Боровиковського до О. Кониського	250
Примітки до творів і біографічних матеріалів	255

